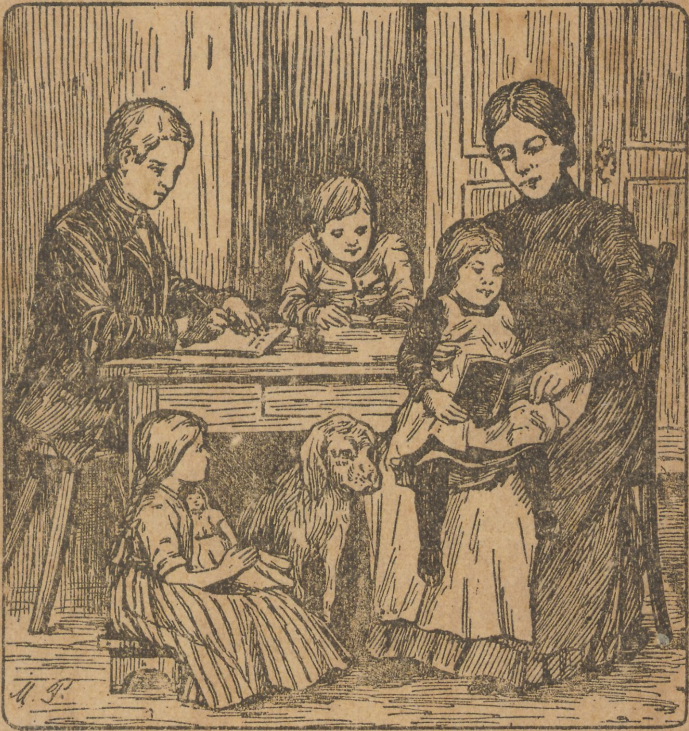

150

Kodukool

Lugemise ja kirjutamise õpetus

Toimetanud P. Rätsep kooliõpetaja

Hõrus.

J. Karlson'i raamatukaupluse kaudu trükitud.

Kodukool

Lugemise ja kirjutamise õpetus

Toimetanud

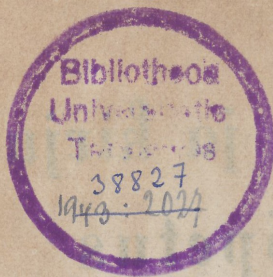
P. Rätsep
Kooliõpetaja

33802

Wõrnõ.

F. Karlson'i raamatukaupluse kulguga trükitud.

2.

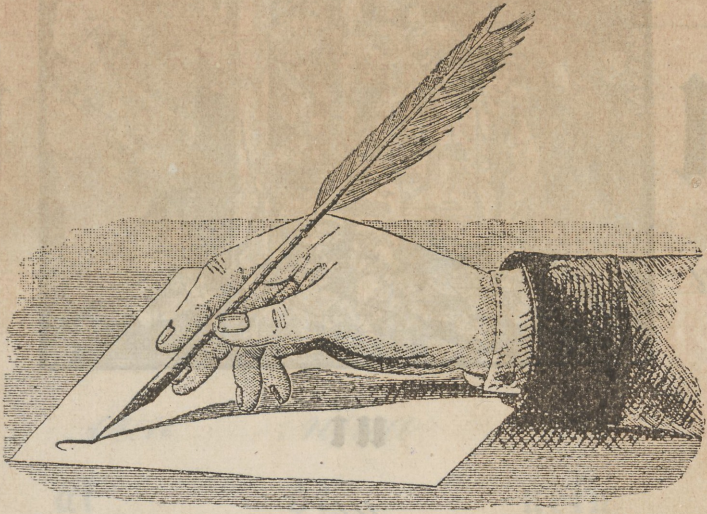

Доволено Цензурою. -- Юрьевъ, 25 іюля 1902 г.

A-14396

33805

Drucktitel H. Saakmann'i juures, Turjewis 1902.

u

u

u

u

ua

ua

u

u

i

i

ui

ui

e

e

ö

ö

ae

ae

öe

öe

ai

ae

öe

au

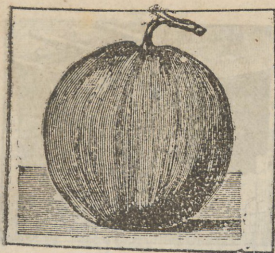
öi

ae

öe

öu

§ 2.

N

n

ōun

nina

nui

ōun

nina

nui

ai

ōi

neiu

ei

ōun

nae-ne

ui

nōu

ni-na

uni

nui

ei-ne

§ 3.

D

d

onu **ōun**, **onu** **nōu**

onu **uni**, **onu** **nui**

oi, **oi**

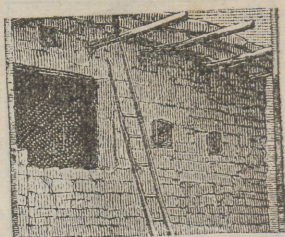
onu **nina**, **onu** **naene**

onu **ōe!** **an-na** **ōu-nu**

§ 4.

S **s**

ōis

nisu

sein

ōis

nisu

sein

sai

si=na

isu

sau

ise

si=su

saun

isa

asi

afun

sō=na

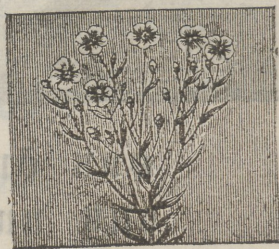
sa=fin

isa sōi ōu=na, onu sōi saia; si=nu sōna; sōua
sina ise; usun isa sōna; sinu ōun; isa sei-sis ōues.

§ 5.

N

nael

neli

lina

nael

neli

lina

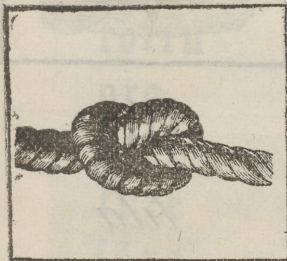
sðel
 nðel
 nali
 ðlu

ðli
 ilu
 alas
 elu

laene
 lðu=na
 laul
 leil

olen usin, lau=lan, loen, la=sen lau=lu ilu=sa;
 lau=lan lau=lu isa=le; lae=nan onu=le sðela;
 fu=la=ne sai nae=la ðli; olin lðu=nal, sðin
 saia, ðu=nu; ðues ðli ilus.

§ 6.

sðlm

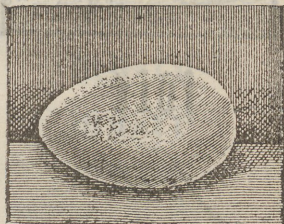
sðlm

III

m

ema

ema

muna

muna

lðim

sðim

mðis

oim

lumi

nimi

ilm

film

mesi

mðni

sðnum

mesi=lane

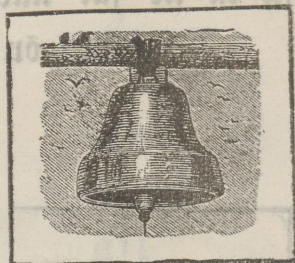
ilm on 'ilus: meie lau=lame, loe=me õues;
 asun moi=sa ela=ma; mi=nul on isa; mi=nul
 on ema; on sul isa, ema?

mis isa ni=mi on?

mis ema ni=mi on?

mis õe ni=mi on?

§ 7.

t

šoit

matus

tila

šoit

matus

tila

ait

taim

tei=ne

laut

tuim

tu=me

ta=lu

tu=li

to=sin

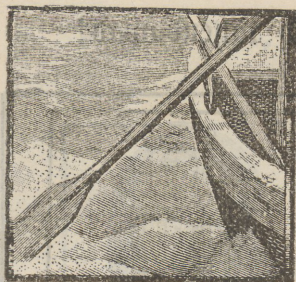
ti=na

ta=nu

tael

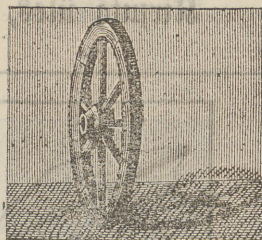
ni=su on tu=lus taim: ta tõi talu=le tulu;
 eit tu=li aita, šõe=lus ni=su; met=šis on
 met=šas; meie olime õit=sel, meil oli õit=sel
 tuli; tu=li loi=tis, suit=su tõusis; mina šoit=
 sin lus=til õit=sele; šoit=sin laia laa=ne=le.

§ 8.

R

i

aer

tōru

ratas

*aer**tōru**ratas*

aur

oras

maru

to=ru

fari

me=ri

ora

mō=ru

mu=ru

orel

naer

ma=ri

tore

nurin

mure

fōre

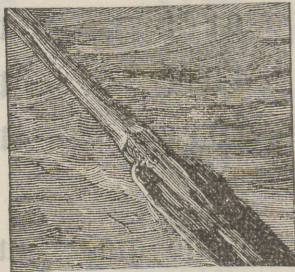
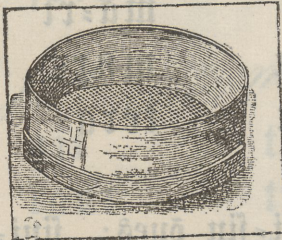
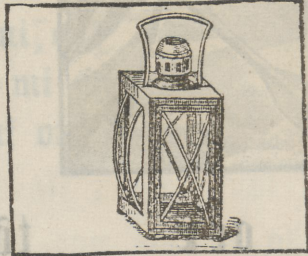
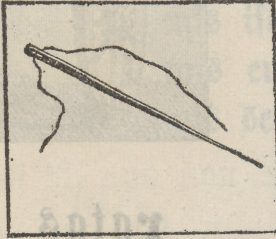
norin

tera

onu is=tus aias; mina sei=sin oves; fini=lill
 oit=ses nur=mel; su=la=ne ot=sis ora; su=la=ne
 fōi=tis met=sa; ni=su oras oli ilus; tam=me
 ot=sas on tōru; nifu tera; ma=si=na toru;
 auru=masin on tulus asi; onul on tore orel;
 ifal on ore fari; del on mari; ifa tōi minu=le
 ilusa noa; sel=lel noal oli neli tera.

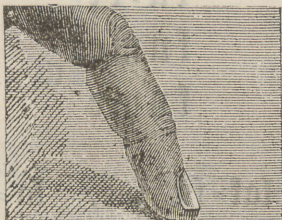
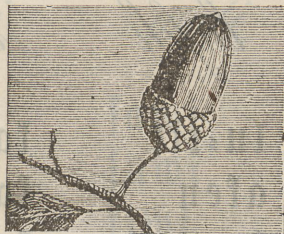
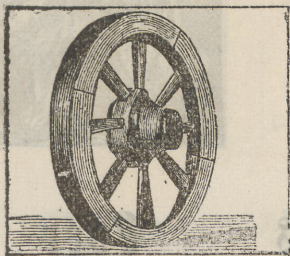
§ 9.

Kirjuta üles, mis need pildid tähendavad!

§ 10.

Kirjuta üles, mis need pildid tähendavad!

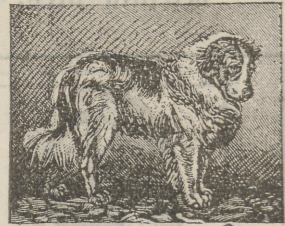

§ 11.

f

h

lusi**f**

ru**f**is

foer

lusik

rukis

koer

lu-tif

fa=ru

fe=na

afen

fa=tus

fan-nis

fa=na

fael

fa=ri

fa=la

luit

fu=ri

fera

föla

fumer

föri

fulu

fume

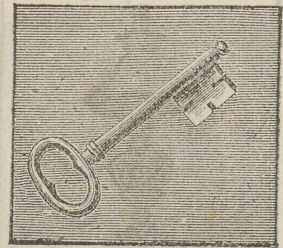
funi fa=la=fe lae=ne=tes laf=su löi, fa=la=mees te=ma=le löf=su töi; mis on fa=la=fe=fe löfs? fa=la=fe kin=ni; kalafe kat=las; kat=la all tu=lu=fe loi=tis; kalafe kala=meeft toi=tis; kap=sas on fa=su=lif taim; lööfe, linnu=fe, lau=la! — fu=fe=fe, ful=la=fe, lau=la! — föla mu lau=lu=fe, fö=la ja if=fa!

§ 12.

W

w

oraw

lōwi

wōti

oraw

lōwi

wōti

faew

walu

ſawi

wefi

wara

ſumi

wili

wares

kiwi

wōſu

wari

firwes

wilu

waew

fōwa

wōit

laew

waiſ

faewus on weſi; teie wana faew on fuiw;
 wōta waewafſ, fae=wa uus faew; fuſ on weel
 weſi? wana wa=reſ; wana wara; tae=wa
 wōlw on ſi=ni=ne; wari on muſt; wal=miſ
 wi=li on fol=la=ne; faſe wi=luſ faſ=waſ
 mari; wōſa wi=luſ ōit=ſeſ ōiſ; wi=li on nur=
 mel wal=miſ, tar=wiſ wi=faſ wōt=ta.

§ 13.

Ƶ

ƶ

lamp

kapsas

parm

lamp

kapsas

parm

firp

waip

faup

pauf

paun

waper

pea

fiper

pi-par

pael

pa-law

puna-ne

palun

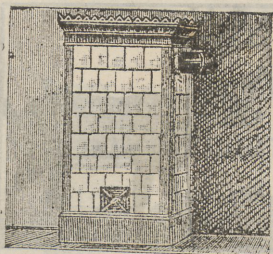
pōli

pime

lamp feifis laua peal; firp on teraw; puna
pōs=fe poi=fi=fene nopis aias lil=le=fesi; suwel
on palaw; kap=sas on aia=wili; rufis on
pōllu=wili;

fell lau=liš pim, pam, ai=fa fel=lafe til, til,
til; ofaw fiper, ole waper; teraw taper, mō=
ru pi-par.

§ 14.

H

h

ahi

reha

kubi

*ahi**reha**kubi*

hari

haru

wiht

raha

rahu

ti-ha=ne

nohu

lōhe

ti=he

rohi

waha

pehme

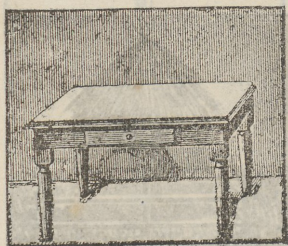
eha

pōhi

kubi

kufel on punane hari; fot=fal on fower noff;
 ti=ha=ne til=lufe puhkas omas peh=mes pefas;
 tuli su=wi; tarwis oli hei=na teha'; taat wõt=tis
 wifa=ti, nii=tis roh=ke ro=hu ma=ha; seal,
 fus kaswis rohke rohi, tōusis uhke heina kubi;
 heina=lifel on tarwis wifat, reha, [hark kaasa
 wõt=ta; fuitwal suwel on hea heina teha.

§ 15.

D

d

laud

oder

pöder

*laud**oder**pöder*

põud

oda

kodar

kiud

rida

sadu

liud

aed

muda

raud

rada

sõda

kased kasmawad kaasikus, lepad lehiwad lepihus,
 krused kohawad kruusikus, tammed tõusewad
 tam=mikus; kuld on kallis; raud hind pole
 kal=lis, raud tulu on suur; kui lehed puust
 pudenewad, siis on tali tulemas; wank=ril on
 neli ratast; mõned wank=rid on kase rat=taga;
 rat=tal on hulk kodaraid; mitu neid on? mil=
 lest on nad tehtud?

§ 16.

Kirjuta üles:

fana — fanad

muru — murud

fulu — ?

peša — ?

foer — ?

puu — ?

õun — ?

fiwi — ?

lõwi — ?

kapsas — ?

lusik — ?

lutif — ?

afen — ?

šaun — ?

faun — ?

faew — faewud

mets — ?

õis — ?

firwes — ?

kala — ?

kael — ?

sõel — ?

nõel — ?

nael — ?

paun — ?

nurm — ?

kask — ?

kodar — ?

oraw — ?

parm — ?

foer haukus,

õis õitses,

mesilane nõelas,

õde naeris,

sulane sõitis,

eit sõelus,

foerad haukusiwad.

õied ?

mesilased ?

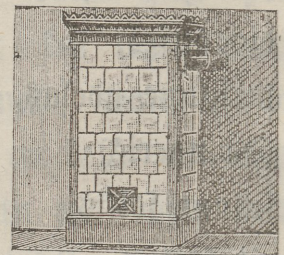
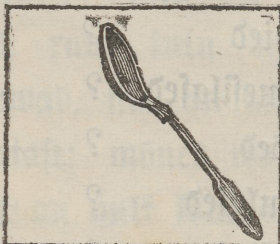
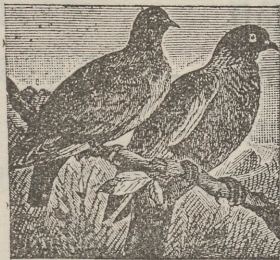
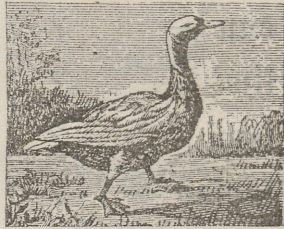
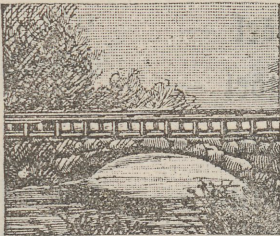
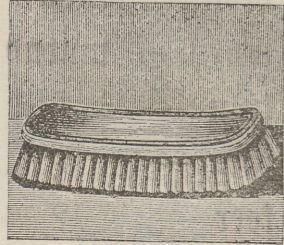
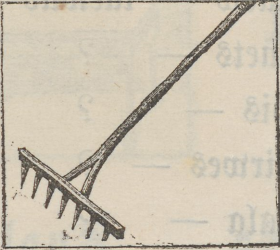
õed ?

sulased ?

eided ?

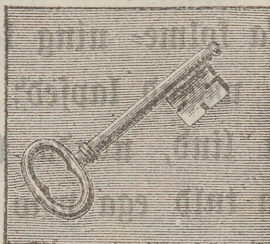
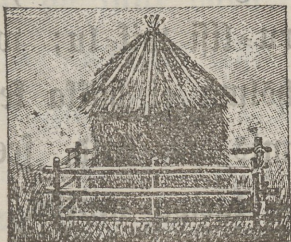
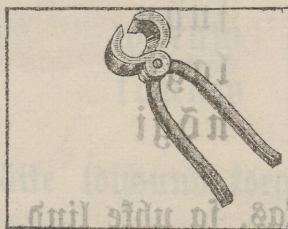
§ 17.

Kirjuta üles, mis need pildid tähendavad!

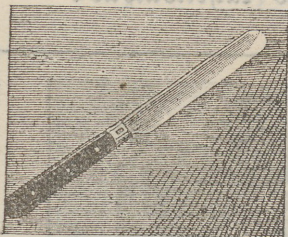

§ 18.

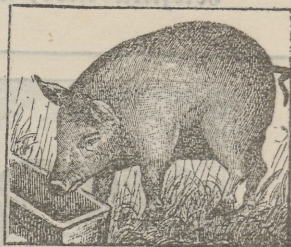
Kirjuta üles, mis need pildid tähendavad!

§ 19.

ſ

g

nuga

lōug

ſiga

nuga

lōug

ſiga

lōig

tugi

higi

tōug

tigu

hagu

regi

tegu

wiga

ſugu

tige

wagu

lagi

tegema

waga

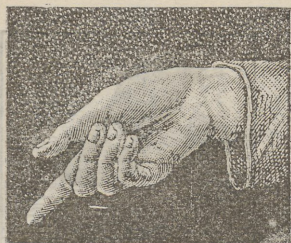
nōgi

taguma

lugu

kottkaſ, ſa uhke lind, linnu=ſugu funin=gas, len=
 dad fōrgel, pilwede ligi; wiglal on neli haru;
 on ſa kolme= ning ſahe haru=liſi wiſ=lu; waga
 pere, wagad laſſed; ōige hōлма ei haſſa keegi;
 nagu lind, nōnda laul; miſ on fuld, ſee ei
 ſarda fuld ega wao waſekſ; ſaewa mulda, ſiis
 ſaad fulda; wend wedaſ metſaſt hagu.

§ 20.

ä

ä

käsi

käru

kägu

käsi

käru

kägu

färg

häda

äi

nälg

mäda

äife

räim

mägi

nägu

täis

wägi

wäraw

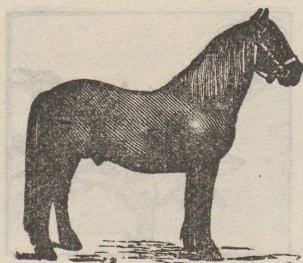
tädi

täht

tänaw

ärka nuku, märka nuku, päife tõusnud kõrgele;
 nädalas on seitse päewa; kuus on neli nädalat;
 nälg on suur häda: ära lase ligi mesel nälga
 näha; wäraw tehti lahti, kari läks metsa; kuku
 ja kägu, kulda lindu! metsa taga on weike
 mägi; pähtel on sara-puu wili; färg on kala;
 täna kuld, hom-me muld; häist lastest saawad
 head mehed; wihma sadas, wälku löi.

§ 21.

H

h

hobune

uba

fabi

hobune

uba

kabi

tuba

waba

hõbe

šaba

raba

häbi

lubi

tõbi

uba

taba

kubu

luba

šõber

wibu

käbi

šõbrad

liba

abi

oma tuba, oma luba; sina oled minu šõber;
 kes on sinu šõber? rufi loikus on käes: sirbi
 ees on kõrrefest, salwe saame terafest; nagu känd,
 nõnda käbi; libe keel, tige meel; haige toibub,
 tõbi kaob; tigu teeb enesele fena keerulise farbi;
 tõde tõstab, wale wantab.

§ 22.

ö

ö

ööpif

hööwel

kööf

ööpik

hööwe

köök

öö

köha

sööt

lööf

köhima

nöör

füöf

pöörma

nööp

kööf

hööwel-dama

pöör

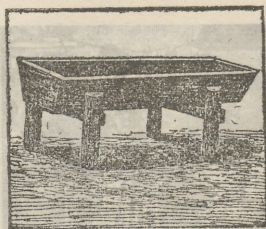
lööf

füön

töö

ööpif laulab ilufasti; örn ööpif, fuhu töttad sa?
 ema feedab köögis; meie sööme suppi, leiba,
 piima, woid, liha; köif tublid toidud; tee tööd
 higiga, siis sööd isuga; aega mööda ahi parem;
 igal nōmmel ise nimi, igal õunal ise magu;
 selgel ööl säravad tähed taewas; tädi köhib;
 öde söödab kanu; ema õmbleb särki; köögis
 on suits.

§ 23.

ü

ü

küna

küla

külwab

*küna**küla**küwabi*

küda

küga

künitama

küli

kühi

küidma

küli

küri

küitsema

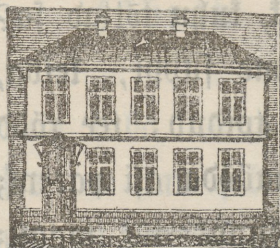
küwi

kühi

küistama

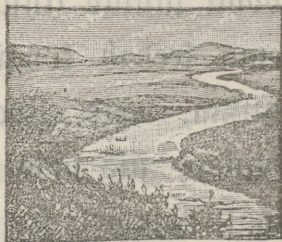
kewade on küwi-aeg; küda küw, nõnda loikus; ketra, ketra, tütrekene; kütid lasewad püsfiga; täna on pühapäew; küna pead pühapäewa küitsema; meie külas on kümmet talu; mitu talu on teie külas?

§ 24.

j

j

maja

jänes

jõgi

*maja**jänes**jõgi*

oja	faja	jagu
janu	fuju	tuju
jalg	ohjad	pärjad
julge	jahu	firjad

wesi jooksseb ojasse, ojast jõkke, jõest merde; far-
jastel on pärjad; jäne=sed elawad met=sas.

kewade kenamal õits'mise ajal

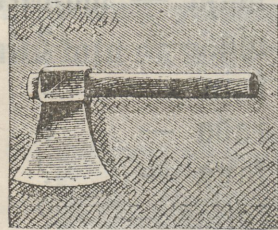
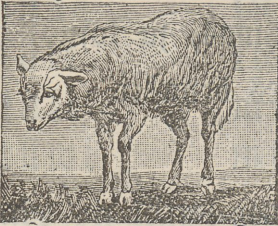
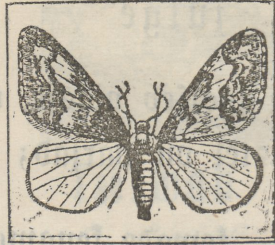
kaswas üks kannife karjamaa rajal,
ehtis, ja lehtis, ja kaswas, ja kosus,
ja õitses õrnasti, õitses õrnasti.

§ 25.

maja — majafene	? — lauafene
oja — ?	? — jalafene
fuju — ?	? — sõrmefene
rada — ?	? — kasefene
fana — ?	? — käefene
fotkas — ?	? — linnufene
wäraw — ?	majad — majafesed
färu — ?	ojad — ?
hobune — ?	fujud — ?
laps — ?	rajad — ?
puu — ?	fanad — ?
wares — ?	fotkad — ?
warblane — ?	wärawad — ?

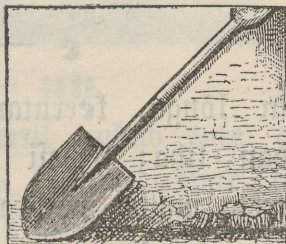
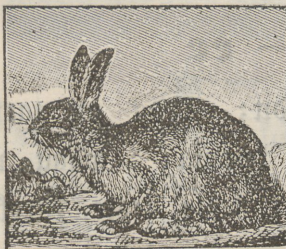
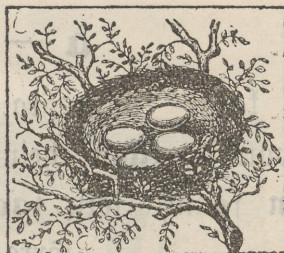
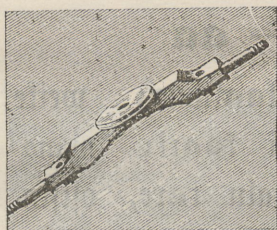
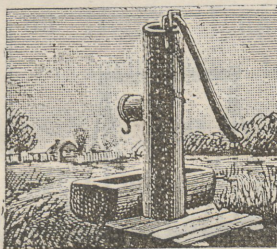
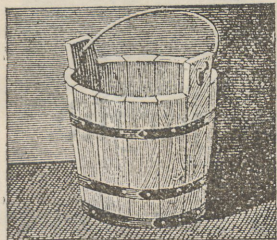
§ 26.

Kirjuta üles, mis need pildid tähendavad!

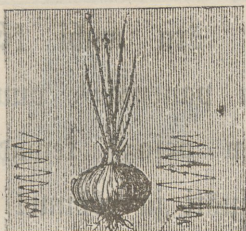
§ 27.

Kirjuta üles, mis need pildid tähendavad!

§ 29. — ö

i — ii — ii

wili kaswab, wend tõi wiili, wiilima; file fiwi,
fiilil on nõelane kuub, nägin fiili; tigu on kasulik,
wesi on tiigis, konn hüppas tiiki; kiigu, liigu,
laewakene, laened lahkelt lüfate!

o — oo — oo

õle wori, woorimees weab woori; koli majast
wälja, koolipoiss läks kooli; oma woli, woolas
jõgi woolab merde; ära soni, soone weri, elu soon.

§ 30.

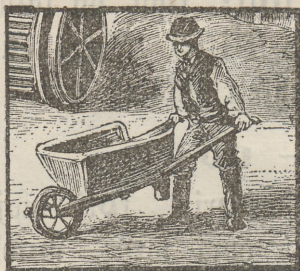
u — uu — uu

tuli ei põle tuule käes, tuul puhub tule ära;
sõja kulu, kuuli tina, kuus kuuli; suur kuri,
hobune seisab kuuri ees, wii ta kuuri; puna põske
piigakene, tule laulu kuulamaie!

õ — õõ — õõ

suur kõri, kana kõrutab, ära wahi kõõrdi!
 sõidame sõõru mäele sõõrdu panema; puu õli,
 sõnes puu, sõõnde teeb rahn pesa; kewade on
 rõõmu päew; oh feda lusti ja rõõmu!

§ 31.

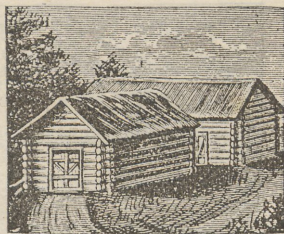
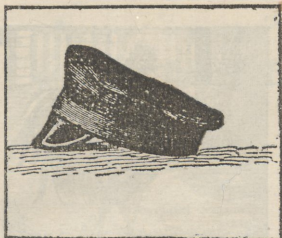
ä — ää — ää

ära määri raamatut, määrima; käre tuul, weifesed
 käärid, tahan kääre osta; lai wäraw; wäära
 ära kurja hääga! liiri, lõõri lõofene, piiri pääri
 pääsufene!

õ — õõ — õõ

tädi kõhib, kõõginaene, mine kõõki! sulane sõõdab
 loomi; sõõta on wähe; aja hobust hää sõnaga,
 mitte lõõgiga!

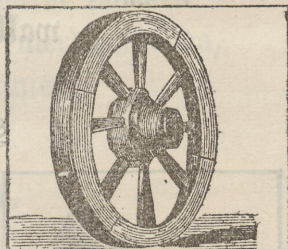
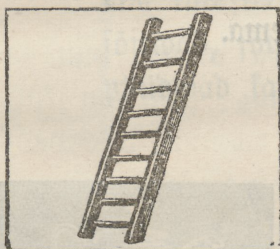
§ 32.

ü — üü — üüü

wäljas on müra, müürišepad teewad müüri; leiva küna, küüni katus, heina küün; küdil oli küüdi kord: ta läks täna küüti; külad jääwad küulamaie, kui mina hakkam laulamaie; ei mind jõua ohjad hoida, ohjad hoida, köied köita!

§ 33.

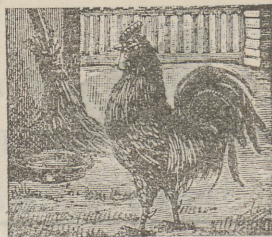
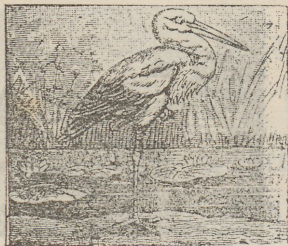
b — p — pp

libe keel, lipu mees, tõsta lippu! öle kubu, nupu ots, öie nupp!

d — t — tt

laua ladu, lati pulk, pane jalg latti! suur sõda, suur sõit, sinu wend wiidi sõtta; teerada, jalgratas, wanfri rattad.

§ 34.

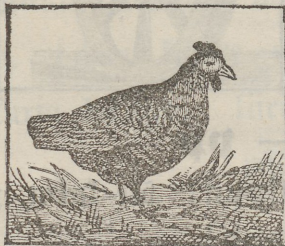
g — k — kk

weike wiga, wiki wäli, külwasin wikki; tädi suga, sika warras, sukka kuduma; kōwa tugi, tule tukid, kolm tukki; suur siga, siku habe, kaks sikk.

i — ii — iii

ilus wili, peenikesed willad, wiis naela willu; reisi kulu, kulli poeg, waata kulli; wali tuul, wallimägi, walli tegema.

§ 35.

m — mm — mmm

seesama mees' sammus kuus sammu; ema, armas memmekene, luba nõmmele jalutada; rammu leent sõön, puhast wett joon, kas mul puidub rammu?

u — un — un

wana kana; wanni meister teeb wanni; kana
muna; kanni kaan; wala wesi kanni.

§ 36.

r — rr — rr

siigaw meri, mörra põhi, kerin niiti suurde
ferra; jäme kõri, kõrre wili.

f — sf — sf

koer kafi wälja, kassi käpad, miks ja kassi kisud;
karja pasun, passi paber, anna passi!

mis küll teewad hani hulgad?

mis küll teewad pardi parwed?

sõitwad, sõudwad merda mööda,

piiidwad kalu kauniste.

§ 37.

bj — pj

lubja kiwi, lupja põletama; kabja äär, kapja
lõikama; kubja kepp on katti murtud.

bl — pl

mul on uus kõblas; kõplaga raiutakse mättaid;
liblik lendab; kaera lipled; hommiku weel tiivur
siblis, õhtu juba wõrgus siples, weike linnuke.

br — pr

sõbra kohus on **sõpra** aidata; **nabras** seisab wili kuuw; **nayra** ei lõhu tuul; **lambi** walgus; pane tuli **lampi!** **konna** karbi sees elab weike loomake; **konna** karpa on jõgede, järwede ja mere äärest leida.

§ 38.

dj — tj

padja pöör; **patja** pöörma; **lodja** tüür; **lotja** tüürima; **sõudja** sõuab kaldale; **piüdjaja** inimene jõuab sihile.

dr — tr

põdral on suured sarwed; **jahimees** ajab **põtra** taga; **nõdrake** ei saa **nõtra** aidata.

dw — tw

ladwa lehed libisewad; ära murra puu **latwa**; teil lehwib lipuke **ridwa** otsas; meil on küll ilus lipp, aga pole **ritwa**; isal on **wildi** saapad; kas sa tead, kudas **wilti** tehakse? **rendi** raha; wend peab talu eest renti maksma.

§ 39.

gl — fl

wiglal on neli haru; sepp parandas **wikla**; **palgi-** metsast weetakse **palka**; kuule targa juttu, loe tarka raamatut: kallimaks kui kulla koormad, tuleb tarkust tunnistada; wõtke maha ämbliku wõrgud, muidu jääte ise wõrku!

§ 40.

lks

filks, kölks, koodid lööwad,
 filks, filks, laulab filst,
 wilks, teeb ferge kala wees.

lps

fulpsti! kuffus poisß wette; rebane nägi kanu ja
 nilpßas keelt.

lts

tule meie feltßi, feltßimees! metsa looma on raske
 taltsaks teha; piüia oma wiha taltsutada;
 filks, kölks koodid lööwad,
 lapsed puhast leiba sööwad:
 mölder teri jahwatab
 ja fest oma matti saab.

§ 41.

mps

wötkem kompsud selga, wennad,
 hakkame kodu poole kōmpßima!
 siit on kodu kümme wersta.
 pißikene, poißikene, pill oli suus,
 komps oli seljas, kepp oli käes.

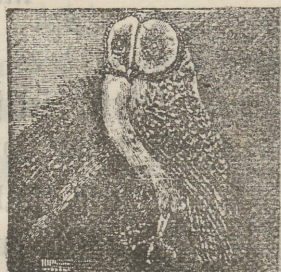
nts

ilus tantßimine on kunst; prantßti! kuffus kiwi
 maha ja löi maia hiire furnuks; wanamees ähkis,
 ohkas, kaebas raske kande=koorma all.

III.

Suured tähed.

§ 42.

S o

Š ó

Š ö

O o

Ö ö

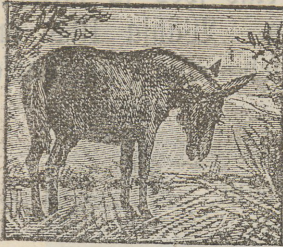
Ö ö

Draw istub oksa peal ja närib käbi. Draw sööb kuuse seemneid. Dras kasvab nurme peal. Dsi on sirge. Oma film on kuningas. Dhtu jõuab, vöke sõuab, kõit puud metsas magavad. Dökull wilistab. Döpik hõistab. Döpik on ilus ja kuulus laululind; ta laulab vösel; teda kutsutakse ka sisaskiks ja künnilinnuks; heal lapsel mitu uime.

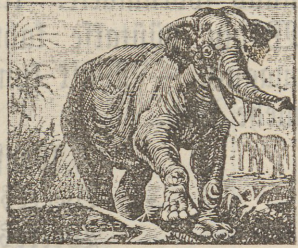
Š u e.

Dh tulge ja laulge
 Dues õunapuul all!
 Dues õitsevad lilled,
 Dues mängib ka tall.

§ 43.

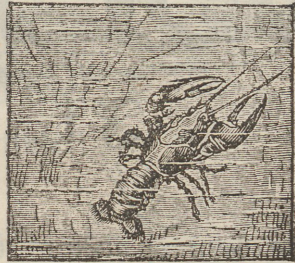
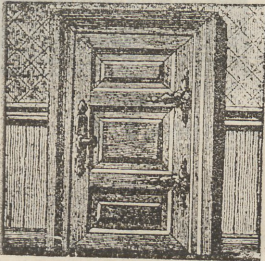

G e
E e

Gesel on koormakandja loom. Gesel on wähem, kui hobune. — Enne mõtle, siis ütle. — Ei kõik mahu marjamaale, muist peab jääma karjamaale. — Elewant on kõige suurem neljajalgne elajas; temal on pea küljes imelik lont, mille sees nii palju jõuudu on, et ta hobuse wõib maha lüüa. Elewant wõib londiga ka kõige weiksema asja maast ülesse wõtta.

§ 44.

U u

Ü ü

W w

U u

Ü ü

W w

Uni kosutab keha wäsimust, aga palju magamine ei yle ka hea. Uni ei anna uuta kuube, magamine maani särki.

Üles, üles, hellad wennad! Üles, üles; sõidame
 nüüd sõõrumäele. Üles! — Wähk elab jões ja järwes.
 Wähju püütakse kahwaga ja riisiga. Wähja liha on
 magus. — Wast kumiseb, hõbe heliseb. Wast on waele
 mehe kuld.

Waesel lapsel

Weeres pisar, weeres teine,

Weeres walusa weega.

Weeres maha maa heats,

Weeres wette wee waraks.

§ 45.

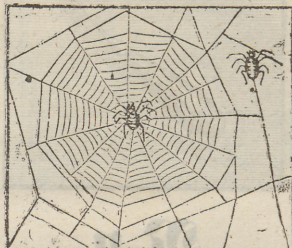
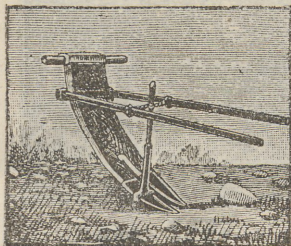
Ji
Ji

Ji
Jj

Jlwes on murdja loom. Jlwes elab metsas. Jln
 on ilus, mets on haljas. — Jnimene õpib nii kaua, kuni
 ta elab. Jsa ostis Jütsile noa. Jüts lõikus, lõikus, —
 ja lõikas sõrme katti. Ole ettevaatlik! — Jänes on
 wäga kartlik loom, teda kutsutakse sellepärast argpüksiks.
 Jänese toit on oras, kapsad ja ristikehin; talwel närib
 ta haawa oksid ja koort. Jänesel on palju waenlasi:
 rebased, kullid, koerad; ta inimene peab tema peale suurt
 jahti.

§ 46.

A a

Ä ä

A a

Ä ä

Ader künnab, hobune weab, mees juhüb. Anna ketrab.
 Anu laulab. — Aega mööda asjad käiwad.

Ära hõiska enne õhtut:

Õnne munal õrna koore,

Wisam süda wiletsusel!

Ämblik weab wõrku; püüab kärpseid ja imeb nende
 werd. — Ämarik on päewa ja öö wahemees: saadab
 päewa, wõtab ööd wastu.

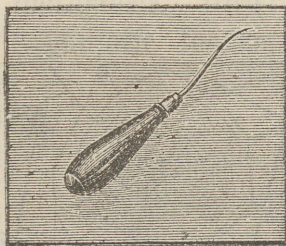
Armas Anni, aeg on kallis!

Wõta raamat, waat', kui kaunis.

Aga August ära sa

Annist mitte maha jää.

§ 47.

N n

N n

M m

M m

Maasfliga ömmeldakse saapaid. Maaskel on teraw.
 — Nirk on kasulik loomakene; ta murrab palju hiiri
 maha. Nirk jäta elama. — Nõgene põletab. — Nurmed
 haljendawad. — Nasad õitsewad. — Nõunga tehakse
 rohkem, kui jõunga. — Nagu lindu, nõnda laulu. —
 Metsas kaswas maasikas, maasikas nii ilus. — Mari on
 magus, mesi weel magusam. — Mis suguseid marju sa
 tunnend? Nimeta.

§ 48. Laisk pois.

„Jaan, tule rehte peksuma!“

„Ma ei wõi, mu kõht walutab.“

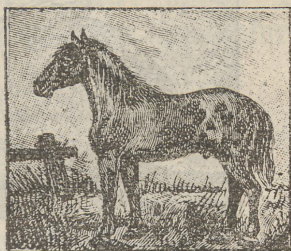
„Jaan, tule nüüd haput piima sööma!“

„Ah, kus mu suur lusikas on.“

Anti Jaanile piima?

Ei antud, sest, kelle jalg tatsutab, selle suu matsutab.

§ 49.

H h

K k

H h

K k

Hobune on ilus, wahwa ja wirt loom. Hobune
 kinnab, äestab, trullib, weab koormat, sõidab. Hobune
 armastab peremeest, kes temaga hästi ümber käib. Ho-
 bune, ja mehe uhtus, talumehe parem tugi, linnamehe
 wahwa wara, sõjamehe sündsam sära. — Karu sööb
 kaeru, heameelega ka mett, — ta on wana mesikäpp. Karu
 oli kaeras käinud, mesipuitel wõrsil olnud.

§ 50. Kulda kapja kõrwikene.

Oli minul, oli minul, hellad willed,

Oli minul enne ilus halli,

Kulda kapja kõrwikene!

Ei ta hirmund, ei ta karjund,

Ei ta hirmund heinasida,

Karjunud ei kaerakesi:

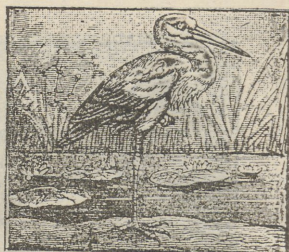
Hirnuks selga-istujat,

Karjus kulda kannuksid.

§ 51.

T t
T t

Toonekurg teeb omale pesa maja katuste ja puude otsa, kuhu inimesed temale selle tarwis ratta üles panevad. Toonekurg armastab väga oma poegi.

Teele, tee! kurekesed!

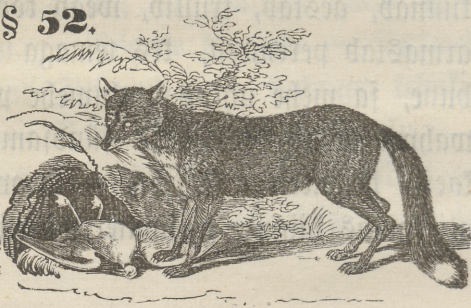
Üle metsa maa:

Ikka, ikka lõuna poole,

Kus Egiptimaa.

§ 52.

P p

P p

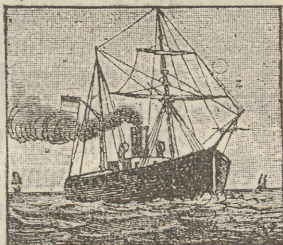
R r

R r

Põdral on suured sarved, peenikesed wirgad jalad. Põder elab suurtes metsades: ta on metselajas. Põdra toit on rohi, sammal ja noored puu kasvud. — Rebane elab ka metsas. Ta teeb enesele maa sisse pesa. Poegi kasvatab ja õpetab ta suure hoolega. Rebane, sa kana waras, kuhu kuri läed? — Pääsukene on rändaja lind. — Misjuures linnud elavad talvel meie juures?

Hobune on koduloom. Rebane — metsloom. Vehm?
 Hunt? Karu? Kassi? Draw? Härg? Ilves? Pöder?
 Siga? Tiiger? Tuhkur? Dammas? Elewant? Gesel?

§ 53.

S s
 S s

Q I
 L l

Kas ja tunned weikest mehekest siili? Olgu külm
 ehk palaw, tali ehk suwi, ikka on siilil nõelane kasuk seljas.
 See kasuk olla Kalewipoja kuue hõlm. Siil andis Ka-
 lewipojale hädas head nõuu. Kalewipoeg pääsis hädast
 ja lõikas siilile oma karwase kuue hõlma teha kattedks. —
 Laew tiigub. Laene tiigub. Luit lendab. Luga kaswab.

§ 54. Mere peal.

Kiigu, kiigu, laewakene,
 Laened lahkest liikate,
 Lõuka tagant, tuulekene,
 Purjed, heasti paisuge!

Waga, ilus ilmakene
 Kuldselt läigi mere peal;
 Soojalt paisata, päiksekene,
 Laewast waata lahkest teal!

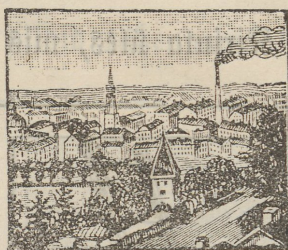
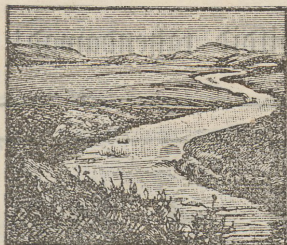
§ 55. Tänese ohkamine.

Oh kui rasked on mu päewad!
 Seda kõik mu wennad näewad.
 Mind kui lindu püüetakse,

Sagedast' ka müüetakse.
 Täna sai mind jäager näha,
 Büüdis mulle tüli teha;
 ütles: „Hurdad, minge sinna!
 Jänes kargab sinna, tänna;
 Nahk ja pea saab teile antud,
 Liha, see saab mõisa kantud!
 Kui ma kuulsin seda juttu,
 Kargasin siis õige ruttu;
 Tahtsin end küll ära peita,
 Koerad hoopis kangel' jätta.
 Siiski nad mind kinni wõtsid,
 Jäägri juurde jälle tõtsid.
 Kui mind jäägri juurde toodi,
 Sadulasse warsti poodi;
 Wiidi mõisa herra ette;
 Pärast anti koka kätte. —
 Küll ma koka palusin,
 Haledasti hulusin:
 „Armas koki, sa raswamokk!
 Jääger on nii loll kui sokk!
 Wõiks ta hurdad hulluks jääda,
 Rahwas teda wälja naerda!
 Ma ei ole paha tein'd, —
 Drasel küll olen käin'd,
 Haawa-oks'i närinud,
 Metsa nõnda harinud.“

Wiimaks sündis suurem häda,
 Sest et koki ei kuulnud seda;
 Poos mind üles warna otsa,
 Naha, see ta wiskas metsa.
 Kui ta minu nahka nülgis,
 Tuhat tulist wälja sülgis.
 Pärast prae-warda pani,
 Küpsetas mind nii kui hani.
 Bändi tina-waagna peale;
 Kuulsin kord weel jäägri heale:
 „Jänes laua peale tooge,
 Slut tema terwiks jooge!“

§ 56.

B b

D d

G g

B b

D d

G g

Betlem on linn. Jeesus sündis Betlemas Juuda maal. Bruno rehkendab wirgasti ja õigesti. Belsatsar oli Babeli kuningas.

Damaskus on Siiriamaa linn. Dnepr ja Don, Wenemaa jõed, jooksewad Musta merde. Doni kallastel elawad kasakad. Kasakad on väga osawad ratsa-sõjamehed.

Georg on kaupmees, Gustaw kohtumees, — Jeesus elas Galilea maal, kannatas Getsemani aias, Golgata mäel löödi ta risti, — meie patu eest, meie kurjuse pärast.

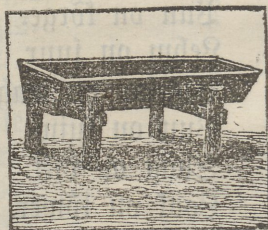
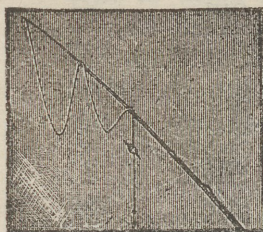
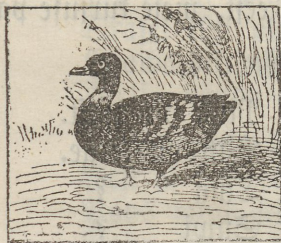
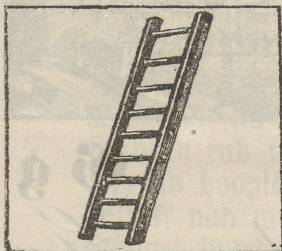
§ 57.

Lumi on walge.
 Raud on raske.
 Teras on kõwa.
 Talw on külm.
 Isa on wana.
 Puu on kõrge.
 Lehm on suur.
 Suhkur on magus.
 Puu on kuuw.
 Saag on pikk.
 Lood on kõwer.
 Puu on jäme.

Maa on must.
 Will on kerge.
 Tina ?
 Suwi ?
 Boeg ?
 Lill ?
 Lammas ?
 Pipar ?
 Wesi ?
 Nuga ?
 Nis ?
 Puukene ?

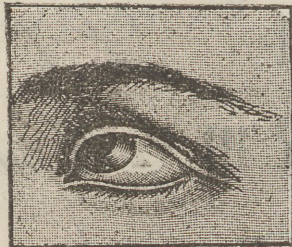
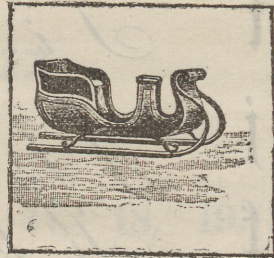
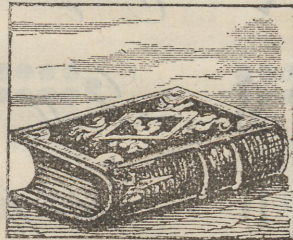
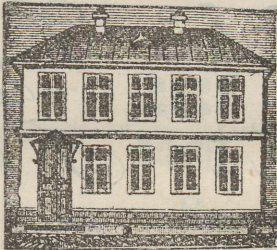
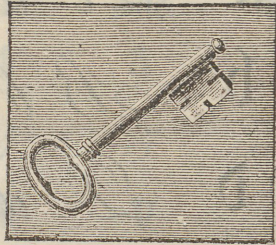
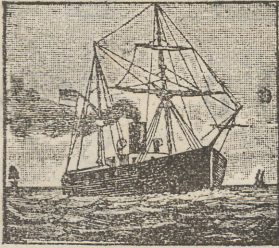
§ 58.

Kirjuta üles, mis need pildid tähendavad!

§ 59.

Kirjuta üles, mis need pildid tähendavad!

§ 60. Täbestif.

A a	<i>A a</i>	O o	<i>O o</i>
B b	<i>B b</i>	P p	<i>P p</i>
D d	<i>D d</i>	R r	<i>R r</i>
E e	<i>E e</i>	S s	<i>S s</i>
G g	<i>G g</i>	T t	<i>T t</i>
H h	<i>H h</i>	U u	<i>U u</i>
I i	<i>I i</i>	W w	<i>W w</i>
J j	<i>J j</i>	Ä ä	<i>Ä ä</i>
K k	<i>K k</i>	Ö ö	<i>Ö ö</i>
L l	<i>L l</i>	Ü ü	<i>Ü ü</i>
M m	<i>M m</i>	Ö ö	<i>Ö ö</i>
N n	<i>N n</i>		

§ 61. Numred.

•	••	•••	••••	•••••	••••••
üts,	fats,	folm,	neli,	wiis,	kuus,
1	2	3	4	5	6
1	2	3	4	5	6
I	II	III	IV	V	VI
•••••	•••••	••••••	••••••	•••••••	•••••••
feitse,	fahetsa,	ühetsa,	kümme,		
7	8	9	10		
7	8	9	10		
VII	VIII	IX	X		
11, 12, 13,	14, 15,	16, 17,	18, 19,	20.	

11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20.

IV.

Lugemised.

§ 62. Kiri.

Isa sai linnast onu käest kirja, aga ei mõista lugeda. Ta pidi naabri tallu minema, kus naabri peremehe poeg, Mihkel, kes koolis käis, kirja ette luges. Isa mõtles: hea oleks, kui minu kaarel ka lugeda ja kirjutada mõistaks; tarwis temale aabits osta ja sügise kooli saata.

Raamat, tahwel on kooliasjad. Nimeta veel teisi kooliasju!

§ 63. Raamat.

„Tule siia, laps,“ ütles ema: „tule, siin on raamat, loe mulle ette!“

Laps waatas raamatut ja ütles: „Oh ema, ma ei saa; see on minule väga raske!“

— „Küll läheb, küll läheb, hakka aga julgesti peale!“

Laps luges ühe sõna ja veel ühe sõna, ja siis veel ühe sõna. Ta läks punasets rõõmu pärast, ja luges kasfift, koerast, kukest ja kanast. Kas see ei ole kena?

§ 64. Õhtul.

Beike Mihkel oskab hästi raamatut lugeda. Iga õhtu, kui kõik pererahwas toas on, istub Mihkel raamatuga laua juurde lambi walgele ja hakkab kõwa, selge healega lugema. Pererahwas teeb oma tööd: üks ketrab, teine koab, kolmas õmbleb, neljas keerutab nõõri. Kõigil on armas kuulda, kui Mihkel loeb.

Laud, tool on majariistad. Nimeta veel teisi majariistu!

§ 65. Perefond.

Minu nimi on Tõnis, perekonna nimi — Dja. Minul on isa ja ema, üks wend ja kaks õde. Mina olen kümme aastat wana. Wend Kadu on kaks aastat wanem, kui mina. Deb Anna ja Liisa on mõlemad nooremad: Anna kolm ja Liisa wiis aastat.

Isa ja ema on mu wanemad. Wanemad ja lapsed on üks perekond. Wanemad armastawad lapsi. Lapsed peawad wanemaid armastama, auustama ja nende sõna kuulma.

Misjuguiseid nimesid ja tead?

§ 66. Head lapsed.

Ema oli haige. Suku ja Manni hakkasid mængides kisa ja kára tegema. — „Tasa, lapsed,“ ütles wanem õde Anna: „Meie hea ematene on haige.“ Head lapsed jäid jalapealt wait.

§ 67. Koer.

Koer hoiab maja, kaitses karja, peab jahti. Ta on inimese sõber.

Käädida koer küll ei mõista, aga sõnadeft saab ta aru. — Kes koera söötab ja hoiab, seda teenib hea koer truuste.

§ 68. Kass.

Kass on ka kasulik majaloom. Ta puhastab maja ja põldu hiirteft. Kass armastab wäga puhtust.

Kass on kawal.

Kebane weel kawalam.

Sirp on teraw.

Wikat weel terawam.

Järm on suur.

Meri ?

Kewade on soe.

Suwi ?

Sügise on külm.

Talw ?

Dhtu on pime.

Õö ?

Mari on magus.

Mesi ?

Hobune on wirk.

Pöder ?

Dammaš on kasulik.	Lehm	?
Sibul on mõru.	Pipar	?
Sõgi on sügav.	?	?
Sõbe on kallis.	?	?
Kasepuu on kõva.	?	?
Lepp on pehme.	?	?

§ 69. Maja.

„Tule Anna,“ ütles Jakob, „ehitame maja, sulle, mulle, isale ja emale.“

„Mina asutan maja kõrwale aia, külwan lilled, istutan puud!“ hüüdis Anna.

Lapsed ehitasid, nii et rõõm oli näha. Kiwidesst panti alus. Seinad tehti palkidest. Uksed ja aknad tehti ka sisse, katus peale. Katusest pistis korsten oma pea kaugele välja. Maja alla tehti kelder kartohwlite tarwis. Majasse tehti mitu tuba: söögituba, töötuba, kirjutusetuba, magamisetuba. Ka köök ei puudunud, kus Anna keetma pidi.

Maja ümber tehti kõogi- ja wiljapuu aed: wiljapuude, marjapõesaste ja kõogikaswude tarwis.

Lapsed waatasid rõõmuga oma walmis saanud tööd.

Maja, ait on hooned.

Kirjuta kõik talu hooned üles!

Raamat on kooliaasi.	Kehe	?
Tool on majariist.	Laud	?
Laut on hoone.	Haganit	?
Küün ?	Krihwel	?
Kapp ?	Sulg	?
Tall ?	Penk	?
Tahwel ?	Saun	?
Pliats ?	Paber	?
Lamp ?	Kummut	?
Säng ?	Nit	?

§ 70. Hirmus mees.

Weiße Nadu oli väga arglik. Kord pidi ta õhtu hilja teise peresse minema. Kuu paistis heledasti. Nii pea kui ta uksest välja astub, näeb ta oma kõrwal suurt musta meest seina najal seiswat. Hirmuga kargab ta kõrwale; must mees hüppab ka edasi ja jääb palju weiksemaks. Nadu kiskub, mis kole ja katjub tuppä tagasi jooksta. Mees hüppab ka ukse poole ja paisub suuremaks. Riisa peale tuleb isa välja ja leiab poja läwe pealt maast, hirmu pärast pool-surnud. Wiimaks kogeleb ta wähe mustast mehest, kes õues olnud. Seal saab isa eksitusest aru. Ta wõtab poja kae kõrwale, wiib tema ukse ette ja näitab talle, et hirmus mees keegi muu pole olnud, kui tema enese wari.

§ 71. Ole auus.

Juku leidis tee pealt noa. Sel oli kaks tera ja luust pea. Ta rõõmustas leiduse üle, jooksis Atsi juurde ja ütles: „Waata, Ats, mis ma leidfin!“ Seal tuli wõõras mees, ja waatas maas ümber, nagu otsiks ta midagi. Juku nägi seda. Ta läks mehe juurde ja küsis: „Olete midagi kaotanud?“ — „Jah, noa, kake teraga ja luust peaga,“ rääkis mees. „Siin ta on,“ ütles Juku. Mees tänas ja läks. Juku lipas Atsi juurde tagasi. „Miks ei pidanud sa nuga omale?“ küsis Ats. „Ei,“ ütles Juku, „mis ma leian, ei ole minu.“

Leidust salgada, on niisama kui wargus.

§ 72. Kaks poissi aias.

Mõisa aias nägin ma täna kaks poisfi. Suurem seisfis ühe ilusa lillepeenra ees, korjas hoolega ilusaid kannikesi ja köitis nad kenasse kimpu; weiksem istus tema kõrwal maa peal, hoidis weikest kirju kutsikakest rüpes, silistas teda, waatas wahel suurema poisfi töö peale ja nuusutas kallist lillelõhna. Päikene paistis heledasti aeda, tuuleõhk oli soe ja selge, ning suure rõõmuga nägin ma mesilasi öiest öiele lendawat ja kuulsin weel kawa lindusid puu ladwas laulwat.

Misfugused lilled kasvawad aias?

§ 73. Ploomid.

Enna ostis ploomiisi ja tahtis neid pärast lõunat lastele anda. Weike Kusti ei olnud iialgi ploomiisi söönud. Ta katsus ja nuusutas neid ühtelugu. Kui kõik toast ära läksivad, pistis Kusti ühe ploomi suhu ja söi ära. Enne lõunat luges ema ploomid üle — üks puudub. Ta rääkis seda isale. Pärast lõunat ütles isa: „Dapsed, kas keegi teist on ühe ploomi ära söönud?“ Kõik ütlesivad: „Ei ole söönud.“ Kusti läks punaseks nagu wähl ja ütles ka: „Ei, mina ei ole söönud.“ Müüd ütles isa: „On keegi teist ploomi ära söönud, siis on see halb, kuid weel halwem on see, et ploomi sees seemne terake on. Kes ploomisid jüüa ei osta, see neelab ploomiga ühes seemne terakese alla ja sureb ühe päewa pärast ära. Seda ma kardan.“ Kusti kahwatas ära ja ütles: „Ma wiskasin seemne tera afnast wälja.“ Kõik hakkasivad naerma, aga Kusti nutma.

Wanasõna: Wale jalad lühikesed.

Misjuga sed marjapõõsad kasvawad aias?

§ 74. Haljal oksal.

Uts oli kergemeelne ja paha pois. Tema ei hoolinud õpetusest, ega täitnud hea meelega wanemate käsku. Ta naeris, kui teda hea poole juhutati.

Ühel päewal läks ta oma õe Almaga rohuaeda. Alma peenra peal kasvawivad ilusad lilled. Utsi peenar oli harimata ja täis umbrohtu.

„Kuule wend!“ ütles Alma: „Sinu lille peenar ja ka muud asjad on kõik korratumad ja lohakile. Pane tähele, see läheb tõeks, mis ema ütleb: Sina sedawiisi omas elus iialgi halja oksale ei saa.“

Uts naeris, ronis suure pirnipuu otsa ja karjus: „Alma, waata ometi! Eks mina ole juba haljal oksal!“

Praks! — Uts läks katki, Uts kukkus maha ja murdis käewarre ära.

Wanasõna: Kes ei taha kuulda, peab tundma.

§ 75. Sunad.

Weike Peeter waatas läbi aia naabri rohuaeda. Mitu ilusat punast õuna oliwad rohu sees maas. Nuttu pugestema läbi augu aeda ja toppis taskud õunu täis. Aga korraga tuli naaber aeda, witsakimp käes. Peeter andis jalgadele tuld, et ära saaks põgeneda. Aga wõta näpust! Taskud oliwad nõnda õunu täis, et weike kelm august läbi ei mahtunud. Ta pidi nüüd kõik õunad tagasi andma. Peale selle sai ta naabrilt witsaga õpetust.

Wana sõna: Kuida töö, nõnda palk.

Misjugused wiljapuud kaswawad aias?

Roos on lill		Bunased sõstrad	?
Tikerperid	?	Birn	?
Õunapuu	?	Bäewalil	?
Woon	?	Bloom	?
Mustad sõstrad	?	Tool	?
Wislapuu	?	Mit	?
Georgiin	?	Tahwel	?

§ 76. Lapse armastus.

Waene Hans oli kümme aastat wana. Tema tuli ühe jõuka talupoja, Mäe Mardi juurde tööd paluma.

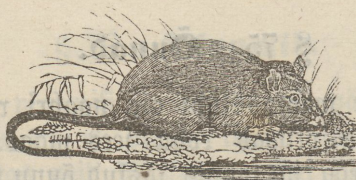
„Hea küll,“ ütles Mart, „ma wõtan sind karjaseks. Kui sa tubli pois on, siis annan sulle suwes kahetja rubla palka ja süüa ka.“

— Ma tahan püüda nii palju kui jõuan, Mäe onu, ütles Hans, aga ma palun, et sa nii hea oleksid ja igal nädalal mulle mu teenitud palga wäljaannaksid.

„Misparast nõnda?“ küsis Mäe onu.

— Minu isa on haige ja ei wõi midagi teenida, ütles Hans, selleparast tahan mina iga laupäewa õhtul oma nädala palga temale anda.

Mäe Mardil oli niisugune lapse armastus wanemate wastu väga meele parast. Ta tegi hea meelega Hansu palwe järele ja lisas tale weel palkagi juurde.

§ 77. Noor hiir.

Hiirekene läks õue peale natufene jalutama. Kui ta ema juurde jälle tagasi tuli, küsis see: „Mis sa, lapsute, nägid ka õues?“

„D emake, ma nägin kaks elajat; üks oli üsna hirmus, aga teine oli õige armas.“

— Mis nägu nad siis oliwad? küsis ema.

„Hirmus loom kõndis õue peal, punane hari peas, kõwer nina, mustad jalad ja saba kõrgel kõveras. Mina läksin temast mööda. Ta ajas omad lõuad pärani laiali ja kisedas nii kolelasti, et ma hirmuga ei teadnud, kuhu pugeeda.“

— See oli ju kuff, ütles wana hiir. Tema ei tee kellelegi kurja. Teda ära kardada. Aga teine elajas?

„Teine sirutas päikese paistel maas ja soojendas ennast. Walge, ilus kaelatene; hallid, siledad jalakesed. Ta laskus oma walget rinnakest, ja kui mind nägi, liigutas ta aga saba otsakest wähekeni.“

— Oh sa loll, oh sa loll! ütles wana hiir. See oligi just kaks ise.

Wana sõna: Ilus nägu, inetu tegu.

§ 78. Kaalikas.

Taat istutas kaalika. Kaalikas kaswas suureks, üliwäga suureks. Taat hakkas kaalikat maast üles kiskuma. Kiskus ja tõmbab — ei jätka wäljatõmmata.

Taat kutsus eide appi. Eit wõtab taadist kinni; kiskuswad, tõmbawad — ei jätka wäljatõmmata.

Eit kutsus Sütsi appi. Süts eidest, eit taadist, taat kaalikat kinni; kiskuswad, tõmbawad ja — tõmbasiwad kaalika wälja.

Kes oleks wõinud uskuda, et weikesel mehel nii tugew jõud!

Kaalikas, kapsas — aiawili (töögitaswad). — Kirjuta weel teisi töögitaswusi üles!

§ 79. Waletada ma ei wõi.

1. Poisile oli weike kirwes mängida antud. See tegi temale palju rõõmu. Ta lõi kirwega ühele ja teisele poole, kuhu aga sai, mõnikord ka jenna, kuhu ei kõlbanud. Kui weike mees oma kirwega ka aeda tuli, mõtles ta: „Nüüd tahan näidata, et ma tubli puurainja olen!“ ja raius oma isa kõige ilusama sarapuu maha. Tõisel päeval tuli isa aeda, ja kui ta ilusat puukest maas närtsinud nägi olewat, oli tema meel haige; ta läks wihaseks ja ütles: „Kes seesugust tööd on teinud, see saab kangesti nuhelda.“

2. Aga kes seda teinud, ei teadnud üksigi muu, kui see, kes praegu aia taga seisis ja kuulas, kuidas isa wihane oli. Poiss läks näost punaseks. „Msi on halb!“ mõtles ta; „aga kui ma ära ei awalda, siis oleks see waletamine — ja waletada ma ei wõi!“ — Poiss läks ruttu aeda isa juurde ja ütles: „Isa, mina raiusin puukese maha; see oli rumal töö minust!“ — Isa waatas poisile otsa ja tegi tõsise näo, — aga wihane ei olnud ta enam.

See weike poiss elas Ameerika maal; temast sai pärast tubli mees ja pealegi wahwa kindral; ta ei ole omas elus ialgi waletanud. Tema nimi oli Georg Washington.

§ 80. Lahja leem.

Weike Manni istus laua juurde lõunale. Ta maitset leent, pani lusika käest ära ja ütles: „See leem ei ole hea, mina teda küll ei taha!“ Ema kostis: „Praegu pole mul aega paremat leent keeta, küllap õhtuks saame parema.“

Pärast lõunat läks ema aeda kartulid wõtma. Manni aitas ka ühes. Nõnda läks aeg kuni õhtuni. Kui nad õhtul koju tulid, pani ema jälle leeme lauale. Manni katkus ja ütles: „Waat, see on koguni teine leem, kui lõuna ajal oli“ ja hakkas kärvesti sööma. Ema naeratas ja ütles: „See on juust seesama leem, mida sa lõuna ajal süüa ei tahtnud; aga et sa õhtupoole lahkes õhus kiiresti tööd tegid, sellepärast maitseb ta sulle nüüd ka palju paremine.“

Kirjuta üles: Mis meie sööme?
                             Mis meie joome?
 Sööginõud? (Millega meie sööme?)
 Jooginõud? (Millega meie joome?)

§ 81. **Waidlus.**

Lehm, hobune ja koer hakkasivad isekeskis selle üle waid-
lema, kes neist peremehele kõige armsam peaks olema.

„Eks mina ole kõige armsam,“ ütles hobune: „Mina
künnan ja äestan peremehe põldu ja sõidutan teda linna.
Ilma minuta oleks ta üsna õnnetu inimene.“

„Pole õige,“ vastas lehm: „Mina ometi olen kõige
armsam, sest mina toidan kõik tema pere oma piimaga.“

„Mitte teie kumbki, waid mina,“ urises koer, „sest
mina olen see, kes peremehe wara kaitseb.“

Peremees kuulas nende waidlust pealt ja ütles: „Ärge
riielge ilmaasjata; teie olete kõik mulle tarwilised; igaüks on
mulle armas omas kohas.“

Wana sõna: Ära kiida iseennast, lasse teistel kiita.

Horgand on aiawili.

Leib ?

Piim ?

Kurf ?

Sibul ?

Hernesupp ?

Muga ?

Loop ?

Wesi ?

Kartohwel ?

Peedid ?

Sigurid ?

Taldref ?

Klaas ?

Kahwel ?

Liud ?

§ 82. **Mis mul on.**

Mul on riided ja kingad, kübar ja kaelarätik. Mul
on süüa ja juua. Mul on isa ja ema, kes mind armasta-
wad. Mul on rõõmus, mureta elu. Seda kõik on mulle
armas Jumal annud.

Kirjuta üles:

Misjugu seid riideid meie kanname?

Misjugu seid jalanduu sid tarwitame?

Misjugu st päätatet?

§ 83. Kanakene ja kukekene.

Kanakene oli kannatama õppinud, aga kukekene mitte. Kord läksivad nad aeda, kus palju pooltooreid sõstraid oli. Kanakene ütles: „Das, ootame nii kaua, kui marjad valmiwad, siis tuleme jälle aeda ja sööme neid.“ Kukekene ei kuulnud keeldu, waid sõi nii kaua, kui kõht walutama hakkas. Ta jooksis suure waluga koju ja kanakene pidi harakalille teed keetma ja plaastrit peale panema, muidu oleks kukekene ära surnud.

Teine kord oliwad nad jälle nurme peal käinud ja seal nii kuumaks läinud, et higist märjad oliwad. Nad tuliwad nüüd selge, wärskel hallika juurde ja nägiwad, et seal hea juua oli. Kukekene tahis jällegi muud kui juua, aga kanakene ütles: „Kannata natuke, kuni sa ära jahtud!“ Kukekene ei kuulnud sõna ja jõi nii palju, kui süda kutsus. Aga enne weel kui nad koju jõudsiwad, jäi kukekene haigeks ja nurme peale pitali maha. Kanakene jooksis koju ja kutsus arsti juurde vaatama. Arst tegi kül kukekene terweks, aga ta pidi enne palju rohtu pruukima ja kanget walu tundma ja mõneks ajaks nurme peale jääma. Kanakene mõtles: Nüüd waft on ka juba kukekene kannatama õppinud. Aga kui talw tuli ja wefi külmana hakkas, siis tahtis kukekene ometegi jälle jää peale minna, enne kui täiesti kinni oli külmanud.

Kanake ne ütles: „Kulla kukekene, ole nõnda hea, oota ometi üks päew, siis läheme mõlemad ühes jää peale.“ Aga kukekene ei kuulnud jällegi keeldu. Tema läks õhukese jää peale, kukkus sisse ja uppus ära. Kui ta wiimaks wälja oli tõmmatud, leinas kanake ne ja ütles: „Oh, kui minu kukekene ka natuke oleks kannatama õppinud, siis ei oleks ta mitte surnud ja mul oleks nüüd seltsiline.“

Pea piiri söögi, joogiga,
Siis jääd terweks, elad wanaks ka!

§ 84. Kukekene.

Kukekene, kukekene!

Kulbane harjake,

Silitud peake,

Siidine habemete!

Miks sa wara ärkad,

Miks sa waljust laulad,

Sulut üles ajad?

Kukekene, kukekene,

Kõwernokka linnukene!

Wiruta wara unest mind,

Kül ma siis õppides kiidan sind!

Kukk ja kana — kodulinnud.

Misjugasjed weel?

§ 85. Linnukene wangis.

Lapsed.

Käes sa oled, linnukene! Wõrgust sa enam wälja ei pease; meie sinust ilmas ei lahku.

Linnukene.

O, mispäraft olen ma teie kätte langenud, kallid lapsed? Laske mind ära, peastke wõrk lahti!

Lapsed.

Ei, linnukene, ära meie sind ei lase! Jää meie juure! Meie anname sulle magusaid asju, tee-wett juua ja saia süüa.

Linnukene.

O, magusaid asju ma ei söö, tee-wett ma ei joo! Putu-
kaid ma tahan püüda ja põllu pealt terakesi noppida.

Lapsed.

Seal ja külmad kuhugi oksa peale ära; aga waata, meie
juures on lugu hoopis teine! Kuldses puuris laseme find elada!

Linnukene.

O, ärge kartke! Talweks ma lendan ära soojale maale.
Wabaduseta oleks mulle ka paradiisigi wangihooneks.

Lapsed.

Linnukene, kui väga armatseksime find! Meie ei luba,
et sa kurb oled; meie tahaksime find ikka silitada!

Linnukene.

Ma usun teid, lapsukesed: aga teie silitamised on meie
(lindudele) kahjulikud; teie silitamine wajutaks mu filmakesed
igawesti kinni.

Lapsed.

Tõsi, tõsi, linnukene! Wangi-elu sa ei jõua ära kannata
tada . . . Jää siis Sumalaga — lenda ja ela wabaduses!

Mis sugusid metslindusid sa tead? ja mis nad söowad?

§ 86. Peeter ja Koer.

Peeter luusis küla wahel. Naabri-pere koer oli ka seal
ja haukus. Seda ei tahtnud Peeter kannatada. Ta tõukas
koera jalaga. Koer sai wihaseks ja hammustas Peetri sääre
weriseks. Peeter kisendas ja kaebas lugu isale. Isa kuuldas
teistelt järele, mis pärast koer Peetert hammustanud. Need
kostsiwad, Peeter olla koera enne jalaga tõuganud! „Sa oled
ise süüdlane,“ ütles isa, kui koju tuli. „Miks oled sa koera
tõuganud!“ „Aga ta haukus enne mu peale,“ wastas Peeter.
Isa aga ütles: „Tegi siis haukumine sulle nii väga kurja?“

Õpi edaspidi sarnast weikest wiga rahuga kannatama.

§ 87. Kellel on raske?

Regi kaebab: „Mul on talvel raske.“

Wanker kaebab: „Mul on suvel raske.“

Hobune aga ohkab: „Mul on suvel ja talvel raske!“

Saan on sõiduriist, rangid — hobuseriist.

Kirjuta üles:

Sõiduriistad:

Hobuseriistad:

§ 88. Kuldnoff.

1. Banal küttil Mooritjel oli ära õpetatud kuldnoff, kes mõne sõna oskas rääkida. Igatord kui kütt hüüdis: „Kuldnokake, kus ja oled?“ — küsendas kuldnoff: „Siin ma olen!“ — Teise pere weikestel Kaarlil oli linnust suur rõõm ja ta tuli teda sagedasti vaatama.

2. Kui Kaarel jälle ford lindu vaatama tuli, oli kütt toaft ära läinud. Kaarel püüdis linnu ruttu kinni, pistis põuue ja tahtis temaga ära põgeneda. Aga otse siis astus kütt tuppa. Tema mõtles poisile rõõmu teha, ja hüüdis sellepärast: „Kuldnokake, kus ja oled?“ — ja lind küsendas poisi põuest nii waljuste kui ta jõudis: „Siin ma olen!“

Olgu wargus ka kui salaja,
Walge ette ometegi tuleb ta.

Kuub — riie.

Saabas — jalanõuu.

Wares ?

Särt ?

Wanker ?

Kübar ?

Ohjad ?

Regi ?

Kalkun ?

Metfis ?

Lõofene ?

Part — kodulind.

Wiisud ?

Hani ?

Kurg ?

Sadul ?

Rätt ?

Waljad ?

Põldpüü ?

Kana ?

Wutt ?

Kuldnoff ?

§ 89. Mattamängijad.

Teekäija läks külast läbi. Gull poisikefi olivad tee peal ja mängisivad ratast. Võeras mees tuli poiste ligemale. Poisikesed lahkusivad köhe kaele poole teed, fergitasivad mütsja ja ütlesivad: „Tere õhtust!“ Teekäija wöttis laste teretamise lahtelt wastu ja läks edasi. Mõne sammujärel keeras ta ümber ja küsis: „Misjugune tee wiib siit Rakweresse?“ Poisikesed hiiüdisivad: „Edasi, ja siis paremat kätt!“ — Üks nendest jooksis warsti võerale järele, saatis teda kuni teelahtme juurde ja näitas tee kindlasti kätte. Teekäija tänas poisikest, läks edasi ja ütles eseeneses: „Wiisakad poisikesed; neist wõiwad pärast tublid mehed saada.“

Wana sõna: Kuida lind, nõnda laul.

Misjuguiseid teesid sa tunnend?

§ 90. Sääst ja härg.

Sääst lendas härja sarwe peale. Natufese aja pärast ütles ta härjale: „Kui sinul wabest raske peaks olema mind kanda, siis nimeta seda mulle aga julgesti, ära häbene ühtegi!“ „Zoomakene,“ kostis härg naeratades, „kas sind ka ilmas olemas on?“

Sääst, kärbes, mesilane, sipelgas on putukad.

Misjuguiseid putukaid tead sa weel?

§ 91. Suur kapsapea.

Raks jelli, Zuhan ja Peeter, läksiwad ühest kapsa aiast mööda. Peeter oli ameti poolest katalsepp.

Peeter ütles: „Waata, Zuhan, misjugused suured kapsad siin aias kaswawad!“

Zuhan armastas tihti luisata ja wastas Peetrile: „Rakstu asja, mida nõnda imestada! Kui ma Saksamaal reisimas käisin, siis nägin seal niisuguse kapsapea, mis nii suur oli, nagu see maja, mis seal künka peal paistab.“

Peeter ütles: „See wõib küll wäga tõsi olla; aga üksford, kui ma meistri juures olin, siis laskis meister ühe nii suure katla teha, nagu meie kirik!“

„Kas tõeste!“ hüüdis Juhan imestates. „Ütle ometi, mis nii suure katlaga peaks tehtama?“

„Meie tahtsime tema sees sinu juuri kapsaid keeta,“ vastas Peeter.

Juhan punastas ära häbi pärast ja ütles: „Tänan sind! Sinu katla lugu olgu mulle õpetuseks, et ma edaspidi enam ei waleta.“

§ 92. Kaks teadjat.

Poisz leidis punga täie raha. Ilma kava mõtlemata wiis ta leitud raha kohtumajasse, et kaotaja oma jälle kätte saaks. „Kuidas sa nõnda rumal oled!“ ütles temale tuttav teise pere poisz. „Etz sa wõinud raha omale pidada? Kes seda teadis, et sina seda oled leidnud?“ „Ära aja niisugust juttu!“ vastas leidja. „Meid on kaks, kes seda teadsiwad: minu Jumal, keda ma kardan, ja minu südametunnistus, kes minu tegude üle kohut mõistab.“

§ 93. Juku kingitus.

Emma oli haige ja ei wõinud õuest wälja minna. Ta hüüdis oma kuueaastase poja ja ütles: „Juku, täna on wanaema sündimise päew, tarwis talle õnne soowida ja temale midagi meeleheaks wiia. Wõta see korwikene õuntega ja wii temale; aga fiin selle õuna wõid sa ise ära süüa.“ Juku wõttis õunakorwi, pani oma õuna taskusse ja läks wanaema poole.

„Soowin sulle sündimise päewaks õnne, armas wanaemakene!“ ütles Juku wanaema tuppastudes, andis talle õunakorwi kätte ja ütles: „Waata, see tuleb ema käest.“ Siis wõttis ta taskust oma õuna wälja, andis wanaema kätte ja lisas tasa juurde: „Ja see tuleb Juku poolt.“

§ 94. Kana.

Kana munes igapäew ühe muna. Perenaene tahtis weel rohkem mune saada. Ta hakkas kana tublisti söötma. Kana läks raswaseks ja ei munenud enam.

§ 95. Waene ja jalutu.

Waene mees käis pikka teed palja jalu. Ta nurises, et Jumal teda waeseks loonud. Seal nägi ta meest, kellel jalgu ei olnudgi. Ta langes põlvili ja tänas Jumalat, kes talle terwed jalad annud.

Inimese teha jaod: pea, kael, kere, käed ja jalad.

Kere jaod: selg, rind, kõht.

Mis on pea jaod? Käte jaod? Jala jaod?

§ 96. Linnu-ema armastus.

Kord oli külas suur tulekahju. Mitu maja olivad ju mahapõlenud. Seal jõudis tuli ühe kõrge hoone külge. Selle katuse harjal oli toonekure pesa ja pesas kolm poega. Toonekurg nägi oma laste hädaohtu ja tahtis neid wäetimaid ära wiia, aga seks ei olnud tal jõudu. Kui tuleleek ju pesa ligidale jõudis ja weikestele kurekestele liiga tegi, siis lokitas emakurg pesa peale ja kattis omad lapsed tuleleegi eest kinni. Natukese aja pärast oli ta ühes pesaga ja poega-dega tuhaks põlenud.

Kas ema südant tunned sa?

Nii õrn, nii kindel muutmata;

Ta sinu rõõmust rõõmu näeb,

Su õnnetusest osa saab.

§ 97. Parastamise palk.

Hunt oli auku langenud. Seda nägi rebane. Ta hakkas hunti pillkama ja hüppas augu ääre peal rõõmu pärast jenna tänna. Ta nimetas hunti lolliks, et tema inimeste kavalusest ei ole aru saanud. Kui rebane nõnda parastas, langes ta kogemata ise ka fiske.

§ 98. Mõistatused.

1. Punane pullike, jõhviist lõake?
2. Harak aidas, händ väljas?
3. Keeletu, meeletu, aga — maailmatark?
4. Üks saun, sada akent.
5. Keerleb, weerleb, kui otša saab — muneb.
6. Lagi all, lagi peal, lae peal laulbasse.
7. Lagi all, lagi peal, meremees keskel?

Seletused: 1. Kuremari (jõhvikas). 2. Bõti. 3. Marga-puu. 4. Puuriit. 5. Humal. 6. Wiul. 7. Karbid ja räim.

§ 99. Tummad lapsed.

Ühel isal oli seitse poega. Kõik seitse olivad tummad. Ta läks nendega naabrile võersiks. Neile anti seal võid, leiba ja mett. See oli väga poegadele meele järele. Isa aga oli kurb, et nad tummad pidivad olema. Naaber ütles temale: „Kas sa ei mäleta, kuidas sa noores põlves waesid lindusid waevasid? Sa lõikasid neil keeled suust, lõhtusid nende pesi ja waevasid poegi. Linnud on Jumalale sinu peale kaebanud. Sellepärast on Jumal selle nuhtluse su peale pannud.“

§ 100. Nõuu ja tegu.

Kord tulivad hiired kokku nõuu pidama. Nad otsisid wad kassi wastu abi. Üks noor hiir andis head nõuu. Ta ütles, et kassile tuleb kuljus kaela siduda. Siis ei saaks ta

enam salaja ligi tulla. Seda nõuu kiitfiwad kõik heaks. „Aga kes kasfile kuljuse kaela seob?“ küsis üks targem hiir. Nõuu oli hea, aga tegu ei julgenud keegi enese peale wõtta. Kurwa meelega lahufiwad hiired koost ära.

§ 101. **Maljakad küsimised.**

1. Kui palju herneid läheb toopi?
2. Kus niidetakse heina?
3. Millal hakkawad pardid ujuma?
4. Mispärast jookseb jännes üle mäe?
5. Miks ei sada kaks päewa järjest wihma?
6. Kes käib ilma jalgadeta?
7. Millal on kõige parem süüa?
8. Mis nägu ei näe filmadega?

K o s t u s e d : 1. Mitte ühtegi; neid pannaakse. Ruskil ei niideta heina, waid rohtu. 3. Kui jalad põhja ei ulata. 4. Gest et alt mäe ei saa. 5. Et öö wahel on. 6. Seinakell. 7. Kui kõht tühi on. 8. Unenägu.

§ 102. **Wiljapead.**

Poisjs kõndis suwel ifaga põllupeenart mööda. Nukis oli walmis saanud, ja pead, täis teri, paendufiwad sügawasti alla; ainult üks pea seisus uhkete püsti. „Mispärast see üks pea ei kumarda maani!“ küsis terane poisjs. Isa wastas: „Kõik wiljapead on täis teri — ja paenduwad raskuse pära-
raft, aga see wiljapea on tühi. Nii on ka inimeste juures: tark inimene on wiisakas, rumal aga uhke ja kiitleja.“

Kõrrewili: rukis, oder, kaer, nisu.

Millal külwetakse rukis?

Millal külwetakse kaer?

§ 103. Ühele hea, teisele halb.

Isa jalutas pühapäeval lastega põllupeenart mööda. „Rahju, kui wähe jell aastal rukilillesid on,“ ütlesid lapsed. — Saaks ma neid koguni ära häwitada, — mõtles isa.

Metsalilled: finilill, kullerkupp, pääsuke film, ja misjугused weel?

§ 104. Tuike ja mesilane.

Tuike istus suure tiigi kaldal puu otsas. Seal nägi ta mesilast, kes raske mee koormaga üle tiigi tahtis lennata, wette kukkuma. Ruttu rebis tuike lehekese ja wiskas seda mesilase kätte. Mesilane ronis lehekese peale, kuiwatas tiiwakesed ära ja tõusis lendu, et kodupoole rutata. Korraga näeb ta kütti, kes tuikese peale püüfuga sihhib. Silmapilk lendab mesilane kütte juurde ja pistab walusasti tema paremasse kätte. Rütt lastis walu pärast püüfi langeda, ning tuikese elu oli päästetud.

Tee head, siis tehakse sulle head.

§ 105. Igal ühel oma mure.

„Täna ma ei wõtagi raamatut kätte, parem lähen metsa päikese paistel mängima ja mahla lastma,“ mõtles weikene Jüri. Mõnda ta ka tegi. Aga üffinda läks aeg metsas peagi igawaks ja ta hakkas feltfilist otsima. Seal nägi ta hobust ja hüüdis: „Hobune, tule, hakkame kahakesi mängima!“ — „Ei mul ole nüüd aega mängida, pean põldu kündma, kuidas ja muidu talwel kooli minnes leiba saada.“

Siis nägi poisš linnukest, kes kündja taga wao sees käis ja ütles: „Linnuke, tule minuga mängima!“ — „Ei mul ole nüüd aega mängida, tarwis usfitefi ja liblikaid korjata, muidu hakkawad mu pojad nälja pärast tšendama.“

Pärast filmas poisš mesilast, kes ühe wõilille pealt teise peale lendas. — „Mesilane, tule ometi sinagi minuga mängima!“ — „Ei mul ole nüüd aega mängida, pean mett korjama ja waha tegema. Kas sinul siis midagi teha ei ole, poisš?“

Pois jäi mõtlema, manguhimu oli kadunud, temale tuli nüüd meelde, et teda ka töö ootab. Ta läks kodu ja hakkas hoolega õppima.

§ 106. **Heina ajal.**

Wõtkem wikat, reha,
Kärmest' käfite!
Aeg on heina teha,
Astkem aasale!

Sume ajal õitš'wad
Luht ja lehepuud,
Põõsa peidus laul'wad
Tuhat linnu suud.

Astkem, nagu fured
Keas: üks, kaks, kolm!
Kuju jäägu mured,
Toa suits ja tolm!

Wikat, sirp, — põllutööriistad.
Nimeta weel teisi põllutööriistu!

Sipelgas on putukas.	Kullerkupp on metsa lill.
Oder on kõrrewili.	Uder on põllutööriist.
Konnakapsas ?	Kikkapüts ?
Aigel ?	Trull ?
Sääst ?	Mesilane ?
Niju ?	Kaer ?
Wereurmarohi ?	Kasfikäpp ?
Reha ?	Sirp ?
Aurekatal ?	Maaafikas on mari
Murakas ?	Näälike ?
Pohlatas ?	Mustikas ?
Wikat ?	Wigel ?

§ 107. Mets.

Metsas kasvab palju puid: männad, kuused, kased, pärnad, pajud, lepad, haavad, tammed, vahtrad ja palju muid. Metsast saame palkisid, põletispuid ja hagu. Suvel kasvavad metsas marjad. Mis sugused? — Seened:

Metsas elavad jänesed, oravad, rebased, hundid ja teised elajad. Mitmesugused linnud, nagu: varesed, harakad, rähnad ja teised.

Mänd on nõelapuu. Kask on lehepuu. Kadak? Lepp? Waher? Kuusk? Tamm? Haav? Pärn?

Kana on kodulind. Teder on metslind. Metfis? Part? Hani? Luik? Tuwikene? Põldpüü?

Kukk laulab.

Kana kaagutab.

Lind laulab.

Hobune ?

Lehm ?

Lammast ?

Siga ?

Tuul ?

Kuldnokk vilistab.

Vares ?

Harak ?

Lõökene ?

Kask ?

Koer ?

Lõvi ?

Hunt ?

Lind lendab.

Loom käib.

Kala ujub.

Uksike roomab.

§ 108. **Maafikas.**

Metsas seisib maafikas,

Maafikas nii ilus.

Pois jäts metsa karjaga,

Puude warju otsima,

Leidis marja wilus.

Oh sa magus maafikas,

Maafikas nii ilus!

Ütles pois: „Ma nopin sind,

Maafikas nii ilus.“

Kostis maafik: „Lase mind,

Kallis pois, ma palun sind,

Paisuda weel wilus.“

Oh sa magus maafikas,

Maafikas nii ilus!

Pois, see noppis maafika,

Maafika nii ilus.

Ei ta wõtnud palumist,

Marjavarre kaebamist

Kuulda puude wilus.

Oh sa magus maafikas,

Maafikas nii ilus!

§ 109. **Drow ja hunt.**

Drow hüppas ja mängis puu otsas. Hunt magas puu all. Drow kukkus kogemata otsekõhe hundi peale. Hunt haaras orawa kinni ja tahtis teda ära süüa. Drow paluma: „Armuline herra, lase mind lahti! See juhtus kogemata, et ma su peale kukkusin.“ — Hunt ütles: „See küll, ma lasen sind lahti, aga sa pead mulle ütleva: Kust see tuleb, et teie, orawad, alati nii rõõmsad olete? Teie mängite ja hüppate ühtepuhku seal ülal, aga minul on alati igaw.“ Drow ütles: „Lase mul enne puu otsa minna, siis ütlen kõhe, aga muidu ma kardan sind.“

Hunt lastis orawa lahti. Drow jooksis ruttu puu otsa ja ütles siis: „Sul on sellepärast igaw, et sa kuri oled: kurjus põleb sinu südames. Meie aga oleme rõõmsad, sest et meie kellelegi kurja ei tee.“

§ 110. **Walelit karjapoiss.**

Willem oli natukene waletama õppinud. Üksford oli tema karjaga küla ligidal metsa ääres. Ta tahtis nalja pärast inimesi hirmutada ja hakkas kisendama: „Hundid tulewad! Tulge appi!“ — Mehed jooksiwad külast, kirwed ja malakad käes, et hunta maha lüüa. Näewad — ei hunta kuskilgi. Willem naeris, et pettus oli hästi korda läinud, aga mehed läksiwad nuriseses koju tagasi.

Teisel päewal hoidis tema sealsamas karja. Äkitselt tuliwadki metsast kaks hunti. Willem karjus nüüd kõigest jõuust: „Tulge appi! Hundid tulewad!“ Aga nüüd ei uskunud keegi teda, ega tulnud temale appi. Hundid mürdsiwad mitu lammas ära. Willem istus ja nuttis kibedasti.

Kes furd on waletanud, seda ei usta enam ka siis, kui ta tõtt räägib.

§ 111. **Karjane.**

Ma olen weike karjane,
Mul loodub laulja keel,
Sest laulan nagu lõõke,
Ja rõõmus minu meel.

Kui waatan taewa ülesse,
Siis tuleb meelde see,
Et seal üks hea karjane,
Ma tema talle.

§ 112. **Pähkel.**

Kaks poiszi, August ja Zuhan, leidsiwad sarapuu pöõja alt pähkli. Nemad hakkasiwad isekeskes riidlema. August ütles: „Pähkel on minu, sellepärast, et ma teda enne nägin.“

Zuhan kisendas: „Ei, mina wõtsin ta maast üles, sellepärast on ta minu.“

Naabri sulane, Jaan, kuulis nende riidu. Ta ütles: „Urge riielge! Mina seletan teie asja ära.“ Ta wõttis pähkli, hammustas pooleks ja ütles: „See pool koort saab Augustile, sest et ta pähkli enne nägi, teine pool aga Zuhani, et ta tema maast üles wõttis, aga tuum saab mulle, et teid ära lepitan.“ Ta pistis tuuma suhu, ja läks oma teed.

Riidlemisest ei tule muud kui kahju.

§ 113. **Wallatu karjapois.**

Üks karjapois armastas alati linnupesti läbi sorida. Isa ja ema tõrelesiwad teda mitu korda selle pärast, aga pois ei hoolinud sest midagi. Kord oli ta karjaga jõe ääres. Seal lendasiwad kallas-pääsukesed oma pesa aukudest sisse ja wälja. „Dot, oot, ma katsun ka, mis nende pesades õige on,“ mõtles pois. Ta ronis ka kaldale nende kallale, pistis käe ühte ja teiste pesasse. Aga pesad oliwad kõik sügawal ja käsi ei ulatanud ei poegade ega munade ligi.

Ta katsus weel üht pesa. „Ennäe, eks ole pojad käes!“ hõiskas pois: „Tulge aga wälja! Tunnuks teid küll alles ilma sulgedeta olema, aga kui lennata ei wõi, küllap wõite jões sellegi pärast natuke ujuda!“ — Ta wõttis peo täie elukaid pesast wälja, aga — oh ja heldeke — kõik sifalikud! Pois ehmatas nii ära, et jõtte kuffus ja ainult suure waewaga teisele poole kaldale pääsis.

Ehmatuse ja külma wee sees rabelemise pärast jäi ta haigeks ja pödes mitu nädalat. Sest ajast ei puutunud ta ilmaški enam lindude pesti.

Üksite, sifalik, madu — on roomajad.

Sepp	—	lehepuu.	Koer	?	
Mänd	?		Hunt	?	
Üks	?		Sifalik	?	
Lehm	?		Lammast	?	
Pöder	?		Hirw	?	
Rägu	?		Kana	?	
Kaamat	?		Kapp	?	
Metfis	?		Teder	?	
Kuub	?	Rübar	?	Saapad	?
Maantee	?	Kaudtee	?	Sääst	?
Koos	?	Kannikene	?	Petersil	?
Kairis	?	Kapsas	?	Bloom	?

§ 114. **Uhu keer.**

Krants oli suure fondi saanud ja läks purret mööda üle oja, kont lõugade wahel. Korruga nägi ta oma warju wee sees ja mõtles seal teise koera olewat, kellel suur kont hamaste wahel on.

Ta hakkas haukuma ja hüppas wette, teise koera käest fonti ära wõtma. Oma font aga tuffus wette ja wesi wiis ta ära. Wee sees ei leidnud Arants ei teist koera ega fonti, ja omaft kondist jäi ta ka ilma.

Kes wõera oma püüab, jääb tihti ka omaft ilma.

§ 115. Helde süda.

Weikene Peeter istus õues kivi peal, suur kanikas wõileiba käes, mis ema temale õhtu-ooteks oli annud, ja tahtis sööma hakata. Seal tuli waene sandike lombates wärawast sisse, ning palus poisji: „Armas laps, murra oma leitwa küljest tüfikene minule, mu kõht on wäga tühi!“ Poiss mõtles weidi aega ja ütles siis: „Säh, ma annan selle leitwa kõik sinule. Sa oled wana ja ei jõua ilma söömata kõndida. Mina aga wõin küllalt õhtuni oodata.“

§ 116. Poiss ja linnuke.

Poiss nägi puu otsas linnu pesa, tahtis üles ronida ja waadata, kas pesas on munad wõi pojad. Linnuke lendas otja peale ja palus haledasti: „Ole hea poiss, ära puutu minu pesa ja ära waata üle ääre sisse. Minu pojad kardawad sinu suuri filmi ja hakkawad neid nähes karjuma.“

Pois sai linnu haledast healest aru, läks eemale ja waatas tükk aega, kuidas isa ja ema tordamisi pojadele usfitefi ja liblikaid töiwad. Sga fird firtusiwad pojad wanematele wastu, kui need toiduga tuliwad.

§ 117. Karjaste hommikulaul.

Hüüawad

Pasunad:

„Tõuske üles, magajad!“

Päheme

Karjased

Metsa karjale.

Metsas on nii wärste õhk,

Metsas pehme siidipõhk;

Metsa fees

Põõsastes

Selge hallik fees.

Liblikad

Rõiguwad,

Metsa poole lendawad;

Mullikad

Talduwad,

Wilu otjivad.

Talletefed, weised ka

On kõik rõõmsad meiega;

Siit ja sealt

Põllu pealt

Kuulda laulu healt.

Päike nii

Wagusti

Wajub ikka edasi;

Piltwed ka

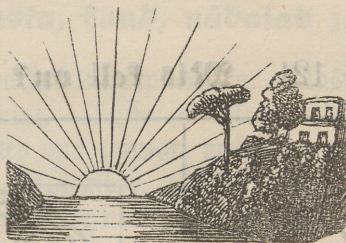
Ujumad
 Üle metsa, maa.
 Läheb päike lootele,
 Läh'me koju karjased.
 Rõõmus meel
 Ikka weel
 Rõnnib meie eel.

§ 118. Meie mees.

Ruued selga, mütsid päha,
 Wööle wööd!
 Kes ei taha nälga näha,
 Tehku tööd!
 Kes ol' kaua une süles,
 Kufega ei tõusnud üles,
 Ei see ole, ei see ole meie mees!

Kes ei pane rüppe käsi,
 Ei suigu,
 Ei ka iial ära wäsi,
 Ei tuigu,
 Siiski enne koitu juba
 Jättis maha sooja tuba:
 See on meie mees, jah, see on meie mees!

Rõõmus meel ja kärmel käed,
 Hele keel,
 Nii et kaua metsad, mäed
 Hüüdwad weel,
 Kel need on ja süda põues,
 Seisku meie seltsis õues:
 See on meie mees, jah, see on meie mees!

§ 119. Öhtupäike.

Kuldne öhtupäike,
 Flus oled sa,
 Kui ja wiimse läike
 Saadad üle maa.

Urataid mu meeles
 Paltwe palatwa:
 Kuldses koidu keeles
 Ilma tereta!

§ 120. Öhtulaul.

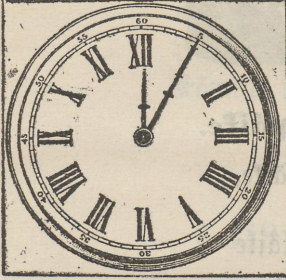
Öö nüüd tuleb jälle
 Oma rahuga,
 Tuba kuldne päike
 Väinud hingama.

Heinamaalt weel kõlab
 Lõbus laulu heal,
 Ja ka ööpik hüüab
 Halja oksa peal.

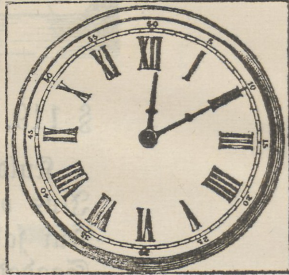
Õde wesi woolab
 Läbi heinamaa,
 Woolab läbi metsa
 Merde hingama.

Une waip ju wajub
 Üle metsa maa.
 Raitswad rahutiivad,
 Wind nüüd katke ka!

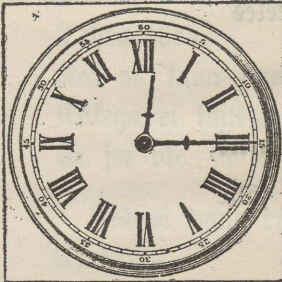
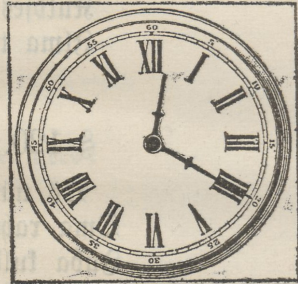
§ 121. Mis fell on?

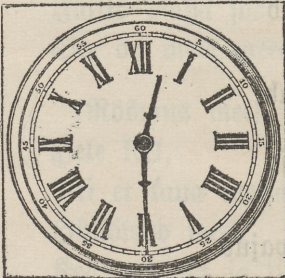
5 minutit ühe peal.

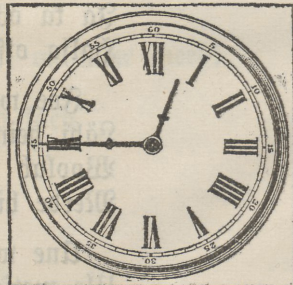
10 minutit ühe peal.

15 minutit ühe peal, eht
meerand üks.

20 minutit ühe peal.

pool üks.

45 minutit ühe peal, eht
kolmveerand üks.

§ 122. Aasta, kuud, nädalad ja päevad.

Üks aasta hakkab nääripäevaga. Aastal on neli aasta-
aega: kevade, suvi, sügise ja talv. Ühes aastas on 12
kuud. Kuude nimed on: januar, veebruar, märts, april, mai,
juni, juli, august, september, oktoober, november ja detsember.
Iga kuu kohta arvatakse neli nädalat. Nädalal on 7 päeva.
Nende nimed on: pühapäev, esmaspäev, teisipäev, kolmapäev
(ehk kolmapäev), neljapäev, reede ja laupäev.

Mõista, mis see on: Üks tamm, kaksteistkümmend haru,
iga haru peal neli pesa, igas pesas seitse muna?

§ 123. Neli wenda.

(Mõistatus.)

Neli wenda jalutavad,
Järjestiku nad reisivad;
Igal aastal meile toovad
Kingitusi, mis ilusad.

Üks toob urbe, õisi kaasa,
Laseb laulusi kõlama,
Paneb haljendama aasa,
Puistab puudesse lehed ka.

Teine tuleb kindlal sammul,
Päitse paiste ja vihmaga,
Lisab lille uuel rammul,
Põlbu õnnistab wiljaga.

Kolmas täidab meie aidad,
Kirstud, salwed täis wiljaga;
Kingib meile kirsimarjad,
Pähklid, ploomid ja õunad ka.

Neljäs üsna tusa tujul
Mäeb, et wäljad ju lagedad,
Metsad, aasad leinakujul:
Täidab lumega puud ja maad.

§ 124. **Kewadel.**

Pääsuke mu afna all
 Annab auu Sumalal.
 Laula, laula, pääsuke,
 Kuni kestab kewade!

§ 125. **Süda, ole mureta.**

Dinnukesed laulawad
 Haljendamas metsas;
 Tallekesed tantsiwad
 Dits'was rohuaias.

Süda, ole mureta,
 Sul on isa taewas!
 Kewadet ta saatis ju
 Troostijaks full' waewas.

§ 126. Suwe õhtu.

Ma seisin mäe serwal
 Ja waat'fin wainu peal',
 Kuft udupilwed tõusid
 Ja lõbus laulu heal.

Ja läbi loff'wa luha
 Läks jõgi järwele;
 Ta laente põhjast paist'fid
 Kulb tähed kauniste.

Kõik metsad wait'selt waat'fid
 Mu peale rõõmuga,
 Kui tahaks oma õnnest
 Nad mulle jutusta'.

Mul põksus süda põues,
 Kui koju läksin ma:
 Oh õitsew suwe õhtu,
 Kuis ilus oled sa!

§ 127. Sügisel.

Lapsed, pange mütsid päha!
 Täna saate imet näha:
 Mias istub külamees
 Käsi põskil pöösa sees.

Külamees on väga lahe,
 Jutt tal õige magustahke,
 Annab süüa meile mett,
 Saame maitsta õie wett.

Teises pöösas istub naine,
 See on üsna karst ja laine.
 „Siin on,“ ütleb tema suu,
 „Punapõsk ja õunapuu.“

Kes on täna laisk, ei läha,
 See ei saa ka nalja näha.
 Mütsid päha, aeda nüüd!
 Kes jääb ilma, ise süüd.

§ 128. Tõlve laul.

Juba tulnud tali,
 Läänud suweke,
 Tuul on külm ja wali,
 Kadund kewade.

Lillike nüüd magab
 Lume kätte al,
 Kuni päike jagab
 Soojust kõrgemal.

Lillike siis tärkab
 Mullast priskesti,
 Sinnu heal siis ärkab,
 Hõiskab suwele.

Külm ei kesta kaua,
 Tali taganeb;
 Päike teeb neil hana,
 Suvi õilmitseb.

§ 129. **Lapsuke ja öieke.**

Rust ja teadsiid, öieke,
 Et meil tulnud lewade?
 Kes sul ütles mustas mullas,
 Et nüüd päike hiilgab kullas?
 „Päike ise teadust tõi,
 „Mulle kuldse kuue löi,
 „Ütles: „Tõuse! lehi sa,
 „Niit ja nurm on ehita!““

§ 130. **Ööpik.**

Ööpik, ööpik, lõbusam lind!
 Wõfjade wilus,
 Dilmete ilus
 Rõõmu, rõõmu hüüab su rind.
 Ööpik, ööpik, lõbusam lind!
 Flu su meeles,
 Flu su keeles:
 Ööpik, ööpik, rõõmusta mind!
 Ööpik, ööpik, lõbusam lind!
 Kui ma sind kuulen,
 Lustil ma laulan:
 Rõrgeft, kõrgeft' kiidan ma sind!

§ 131. **Tuul ja päike.**

Tuul ja päike waidlesiwad ükskord teineteisega, kumb neist kangem oleks. Tuul ütles: „Mina ajan suuri laewu maailma mere peal edasi ja kipun tugewadgi puud maast üles.“
 „Ja mina,“ kostis päike, „muudan jõgede ja järwede kalle jääkatte wedelaks weeks ja panen kõik taimed haljendama, õitfema ja wilja kandma.“

„Eks katsume kord jõudu! Sealt tuleb praegu üks teekäija; katsume, kumb meist jõuab ta kuue seljast maha kiskuda!“ Nõnda ütles tuul ja hakkas kangesti puhkuma ja huluma, nii et waesele teekäijale hirm peale tuli.

Suured puud paenusiwad maani oma latwadega ja mõned murdusiwad ehk tuliwad juurtega maast üles. Teekäija tõmbas kuue keha ümber kindlamine kottu ning astus kindlal sammul edasi. Kui tuul nägi, et tema märamine asjata oli, jäi ta wagaks.

Nüüd tuli järg päikese kätte. Ta saatis omad heledad kiired maa peale; taewas ja maa läks lahteks, õhk oli soe. Teekäija meel oli rõõmus, et päike nii soojaste paistis; ta heitis oma kuue warsti seljast maha. Nüüd oli tuul wõidetud. Päike aga rõõmustas omast wõidust ja ütles: „Äkiline meel ja wali wiis ei mõju ialgi nõnda, kui heldus ja lahtus“.

Wanafõna: Arm jõuab enam kui hirm.

§ 132. Taewa tähed.

Rahus käiwad tähekesed
 Taewa wõlwil ülemel;
 Ei sa kuule riidu, kära
 Nende ilu hiilgulsel.

Waitselt jookseb selge hallit
 Oma teed seal edasi,
 Kuni jõuab mere sisse,
 Hingab meres wagusti.

Kuldseid tähed kõrges taewas,
 Selge hallit mulla peal
 Meile hüüdwad: Inimesed,
 Käige teed kõik rahus teal!

Käigem teed, oh wennad, õed,
 Igapäew siis rahus teal;
 Ühe taewa Isa lapsed
 Oleme siin mulla peal.

§ 133 üfs-ford-üfs.

1 ford üfs on 1; see tähendab, kui sa üfsford ühe õuna mõi sule wõtad, siis saad ka ühe õuna mõi sule.

$$2 \text{ ford } 1 \text{ on } 2$$

$$4 \times 1 = 4$$

$$8 \times 1 = 8$$

$$3 \times 1 = 3$$

$$6 \times 1 = 6$$

$$7 \times 1 = 7$$

$$9 \times 1 = 9$$

$$5 \times 1 = 5$$

$$10 \times 1 = 10$$

$$1 \times 2 = 2$$

2 $\times$ 2 = 4; see on, wõtad sa 2 korda tuletikka, iga ford 2 tükki, siis saad ülekõige 4 tükki.

$$4 \times 2 = 8$$

8 $\times$ 2 = 16; mitu korda rohkem wõtšid sa nüüd, kui enne? ja mitu korda rohkem sa said?

$$3 \times 2 = 6$$

6 $\times$ 2 = 12; mitu korda on 6 $\times$ 2 rohkem, kui 3 $\times$ 2?

$$7 \times 2 = 14$$

9 $\times$ 2 = 18; mitu korda on 9 $\times$ 2 rohkem, kui 3 $\times$ 2?

$$5 \times 2 = 10$$

10 $\times$ 2 = 20; mitu korda wõtšid sa nüüd rohkem? — Mitu korda rohkem sa said?

$$1 \times 3 = 3$$

$$2 \times 3 = 6$$

$$4 \times 3 = 12$$

8 $\times$ 3 = 24; mitu korda on 8 $\times$ 3 rohkem, kui 4 $\times$ 3?

$$3 \times 3 = 9$$

6 $\times$ 3 = 18; mitu korda on 6 $\times$ 3 rohkem, kui 2 $\times$ 3?

$$7 \times 3 = 21$$

9 $\times$ 3 = 27; mitu korda on 9 $\times$ 3 rohkem, kui 3 $\times$ 3?

$$5 \times 3 = 15$$

10 $\times$ 3 = 30; mitu korda on 10 $\times$ 3 rohkem, kui 5 $\times$ 3?
— Mitu korda on 18 rohkem, kui 9?

- $1 \times 4 = 4$
 $2 \times 4 = 8$
 $4 \times 4 = 16$
 $8 \times 4 = 32$; mitu forda on 8×4 rohkem, fui 2×4 ?
 $3 \times 4 = 12$
 $6 \times 4 = 24$; mitu forda on 6×4 rohkem, fui 2×4 ?
 $7 \times 4 = 28$
 $9 \times 4 = 36$; mitu forda on 9×4 rohkem, fui 3×4 ?
 — Mitu forda on 36 rohkem, fui 12?

- $5 \times 4 = 20$
 $10 \times 4 = 40$; mitu forda rohkem wötsid, fui enne? —
 Mitu forda rohkem said?

- $1 \times 5 = 5$
 $2 \times 5 = 10$
 $4 \times 5 = 20$
 $8 \times 5 = 40$; mitu forda on 8×5 rohkem, fui 2×5 ?
 $3 \times 5 = 15$
 $6 \times 5 = 30$; mitu forda on 6×5 rohkem, fui 3×5 ?
 $7 \times 5 = 35$
 $9 \times 5 = 45$; mitu forda on 9×5 rohkem, fui 3×5 ?
 $5 \times 5 = 25$
 $10 \times 5 = 50$; mitu forda on 10×5 rohkem, fui 5×5 ?

- $1 \times 6 = 6$
 $2 \times 6 = 12$
 $4 \times 6 = 24$; mitu forda rohkem wötsid? — Mituforda
 rohkem said?

- $8 \times 6 = 48$; mitu forda on 8×6 rohkem, fui 4×6 ?
 $3 \times 6 = 18$
 $6 \times 6 = 36$; mitu forda on 6×6 rohkem, fui 3×6 ?
 $7 \times 6 = 42$
 $9 \times 6 = 54$; mitu forda on 9×6 rohkem, fui 3×6 ?
 $5 \times 6 = 30$
 $10 \times 6 = 60$; mitu forda on 60 rohkem, fui 30?

- $1 \times 7 = 7$
 $2 \times 7 = 14$
 $4 \times 7 = 28$
 $8 \times 7 = 56$; mitu forda on 8×7 rohkem, fui 4×7 ?
 — 56, fui 28?
 $3 \times 7 = 21$
 $6 \times 7 = 42$; mitu forda on 6×7 rohkem, fui 3×7 ?
 $7 \times 7 = 49$
 $9 \times 7 = 63$; mitu forda on 9×7 rohkem, fui 3×7 ?
 $5 \times 7 = 35$
 $10 \times 7 = 70$; mitu forda on 10×7 rohkem, fui 5×7 ?

- $1 \times 8 = 8$
 $2 \times 8 = 16$
 $4 \times 8 = 32$; mitu forda on 4×8 rohkem, fui 2×8 ?
 — Mitu forda on 32 rohkem, fui 16?
 $8 \times 8 = 64$; mitu forda on 8×8 rohkem, fui 4×8 ?
 $3 \times 8 = 24$
 $6 \times 8 = 48$; mitu forda on 6×8 rohkem, fui 3×8 ?
 $7 \times 8 = 56$
 $9 \times 8 = 72$; mitu forda on 9×8 rohkem, fui 3×8 ?
 Mitu forda on 72 rohkem, fui 24?
 $5 \times 8 = 40$
 $10 \times 8 = 80$; mitu forda rohkem wõtšid? — Mitu forda rohkem šaid?

- $1 \times 9 = 9$
 $2 \times 9 = 18$
 $4 \times 9 = 36$; mitu forda on 4×9 rohkem, fui 2×9 ?
 — Mitu forda 36 rohkem, fui 18?
 $8 \times 9 = 72$; mitu forda on 8×9 rohkem, fui 4×9 ?
 $3 \times 9 = 27$
 $6 \times 9 = 54$; mitu forda on 6×9 rohkem, fui 3×9 ?
 — 54, fui 27?
 $7 \times 9 = 63$
 $9 \times 9 = 81$; mitu forda on 9×9 rohkem, fui 3×9 ?
 $5 \times 9 = 45$
 $10 \times 9 = 90$; mitu forda rohkem wõtšid? — Mitu forda rohkem šaid?

Wõta 10 tikku ja lõida nad kimpu. Niisuguseid kimpusid tee 10 tükki. Igale kimbule anna „kümme“ nimeks. Siis arva kümneid niisama, kui üksteid (tikku).

$$1 \times 10 = 10$$

$$2 \times 10 = 20$$

$$4 \times 10 = 40; \text{ mitu korda on } 4 \times 10 \text{ rohkem, kui } 2 \times 10?$$

$$8 \times 10 = 80; \text{ mitu korda on } 8 \times 10 \text{ rohkem, kui } 4 \times 10?$$

— Mitu korda on 80 rohkem, kui 40?

$$3 \times 10 = 30$$

$$6 \times 10 = 60; \text{ mitu korda on } 6 \times 10 \text{ rohkem, kui } 3 \times 10?$$

$$7 \times 10 = 70$$

$$9 \times 10 = 90; \text{ mitu korda on } 9 \times 10 \text{ rohkem, kui } 3 \times 10?$$

— Mitu korda on 90 rohkem, kui 30?

$$5 \times 10 = 50$$

$$10 \times 10 = 100; \text{ mitu korda on } 10 \times 10 \text{ rohkem, kui } 5 \times 10?$$

[§ 134. Wanad-sõnad.

1. Ujmus auustab, laiskus häbistab.
2. Mis sa külvad, seda sa ka lõikad.
3. Arm jõuab enam, kui hirm.
4. Kõik ei ole kuld, mis läigib.
5. Halli pead auusta, kulu pead kumarda.
6. Ülekohus ei seisja kotis.
7. Kell' tarkus peas, kell' ohjad käes.
8. Enne mõtle, siis ütle.
9. Tee head, siis leiad head.
10. Kuida töö, nõnda pall.
11. Aus tegijat, seal nägijat.
12. Hõrga sarwest, meesta sõnast.

Keiser.

§ 135. **Jumal, Keisrit kaitse sa!**

Jumal, Keisrit kaitse sa!

Wägewast, kuulsast

Walits' ta kiituseks, kiituseks!

Elagu kava ta,

Walitsegu aunga!

Jumal, Keisrit kaitse sa!

Lugemise tükkide jubataja.

	Paragrahv		Paragrahv
Kiri	62	Seina ajal. Fr. Kuhlbars	106
Raamat.	63	Mets	107
Õhtul	64	Maasikas. (Laul.) Fr. Kuhl-	
Perekond	65	bars	108
Head lapsed	66	Draw ja hunt	109
Koer	67	Walelit karjapoiss	110
Kass	68	Karjane. (Laul.) M. Körper	111
Maja	69	Pähkel	112
Sirmus mees. A. Buschi järele	70	Wallatu karjapoiss. J. El-	
Ole auus. A. Buschi järele	71	teni järele.	113
Kaks poissi aias. C. R. Ja-		Ahne koer	114
tobson	72	Helbe süda	115
Bloomid	73	Poiss ja linnute	116
Haljal ofsal	74	Karjaste hommiku laul. Fr.	
Unad. Elteni järele	75	Kuhlbars	117
Lapse armastus. Elteni järele	76	Meie mees. (Laul.) Fr.	
Noor hiir. Elteni järele	77	Kuhlbars	118
Kaalikas. Elteni järele	78	Õhtu päite. (Laul.) A. Pii-	
Waletada ma ei wõi. P. Org	79	riwiwi	119
Lahja leem	80	Õhtu laul. Fr. Kuhlbars	120
Waidlus. Elteni järele	81	Mis kell on?	121
Mis mul on	82	Aasta, tuud, näbalad ja päe-	
Kanakene ja tufekene. P. Org	83	wad	122
Kufefe. (Laul.) P. Org	84	Neli wenda. Mõistatus.	
Linnukene wangis. P. Org	85	J. Elten	123
Peeter ja koer. A. Busch	86	Kewadel. (Laul.) Fr. Kuhl-	
Kessel on raskem	87	bars	124
Kulbnoff. P. Org	88	Süda, ole mureta. (Laul.)	
Kattamängijad. J. Elten	89	Fr. Kuhlbars	125
Sääst ja härg. J. Kurrit	90	Suwe õhtu. (Laul.) Fr.	
Suur kapsapea. J. Elten	91	Kuhlbars	126
Kaks teadjat. J. Kurrit	92	Sügisel. (Laul.) Fr. Kuhl-	
Juku kingitus	93	bars	127
Kana	94	Talwe laul. A. Grenzstein	128
Waene ja jalutu	95	Lapsuke ja dieke. (Laul.) A.	
Linnu ema-armastus	96	Grenzstein	129
Parastamise palk. P. Laredei	97	Ööpik. (Laul.) A. Grenz-	
Mõistatused	98	stein	130
Tummad lapsed	99	Tuul ja päite. J. Kurrit	131
Mõuu ja tegu	100	Taewa Tähed. (Laul.) M.	
Kaljakad küsimised	101	Körper	132
Wiljapead	102	Üts-tord-üts	133
Ühele hea, teisele halb	103	Wanad sõnad	134
Tuife ja mesilane	104	Sumal, Keisrit kaitse ja!	135
Sgal ühel oma mure	105	Lisa.	

V.

Lisa.

Meie ristiusu õpetuse wiis päätüffi.

Esimene päätüff.

Jumala kümme käsü.

Esimene käsü.

Mina olen Issand, sinu Jumal. Sul ei pea mitte töüfi jumalaid olema minu kõrwas.

Mis see on?

Meie peame Jumalat üle kõigi asjade kartma, armastama ja tema pääle lootma.

Teine käsü.

Sina ei pea Issanda oma Jumala nime mitte ilma asjata suhu wõtma; sest Issand ei jäta seda nuhtlemata, kes tema nime kurjaste pruugib.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie tema nime juures mitte ei nea, ei wannu, ei lausu, ei waleta ega peta; waid et meie seda kõige häda sees appi hüüame, palume, kiidame ja täname.

Kolmas käsü.

Sina pead pühapäewa pühitsema.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie jutlust ja Jumala sõna ei põlga; waid et meie seda pühaks peame, hääle meelel kuuleme ja õpime.

Neljas käst.

Sina pead oma isa ja oma ema auustama, et sinu käsi hästi käib ja sina kaua elad maa pääl.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma wana- maid ja isandaid ei põlga ega wihašta; waid et meie neid auu sees peame, neid teenime, nende sõna kuuleme ja neid armsats ja kallits peame.

Viies käst.

Sina ei pea mitte tapma.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligimese ihule ühtegi kahju ega kurja ei tee; waid et meie teda aitame ja temale hääd teeme kõiges ihu hädas.

Kuues käst.

Sina ei pea mitte abielu rikkuma.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie lastinaste ja puhtaste elame kõnedes ja tegudes; ja et igauks peab oma abikaasat armastama ja auustama.

Seitsmes käst.

Sina ei pea mitte warastama.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligimese raha ehk wara ei wõta, ei kawala kauba ega petise töõga eneste poole ei kisu; waid et meie tema wara ja päätoibust aitame kaswatada ja hoida.

Kaheksas käst.

Sina ei pea mitte ülekohut tunnistama oma ligimese wastu.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligimese pääle mitte kawalaste ei waleta, teda mitte ära ei anna, keelt ei petsa, ega kurje kõnesid tema pääle ei lösta; waid et meie tema eest kostame, löik hääd temast lõneleme, ja löik asjad hääks kääname.

Üheksas käst.

Sina ei pea mitte himustama oma ligimese koda.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligimese pärandust ehk koda kawaluslega ei püüa ega õiguse nimel enesete poole ei liju; waid et meie teda aitame, et tema seda enesel wõiks pidada.

Kümnes käst.

Sina ei pea mitte himustama oma ligimese naist, sulast, ümmardajat, weisid ega muud, mis tema päralt on.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligimese naist, peret ega weisid ära ei awatele ega wägisi ei wõta; waid et meie neid manitseme, et nemad paigale jääwad ja teewad, mis nende kohus on.

Mis ütleb nüüd Jumal kõigist neistfinasist käskudest?

Tema ütleb nõnda: Mina Issand, sinu Jumal, olen püha wihaaga Jumal, kes wanemate patu nuhtleb laste kätte kolmandast ja neljandast põlwest saadik, nende kätte, kes mind wihtawad; aga neile, kes mind armastawad ja minu käsud peawad, teen mina hääd tuhandest põlwest saadik.

Mis see on?

Jumal ahwardab nuhelda kõiki, kes neistfinasist käskudest üle astuwad; seepärast peame meie tema wiha kartma ja ei mitte nendefinaste käskude wastu itegema; aga tema tõutab armu ja kõik hääd kõigile, kes need käsud peawad; seepärast peame meie teda ka armastama, tema pääle lootma ja hää meelega tema käsku mööda tegema.

Tõine päätiik.

Püha ristiusk.

Esimene õpetus.

Loomisest.

Mina usun Jumala Issa, kõigewägewama, taewa ja maa Looja sisse.

Mis see on?

Mina usun, et Jumal mind ja kõik loomad on loonud, mulle ihu ja hinge, silmad, kõrwad ja kõik liikmed, mõistuse ja kõik meeled on annud, ja weel hoiab; pääle selle riided ja kingad, söömise ja joomise, koja ja maja, naese ja lapse, põllu, weised ja kõik wara, kõik ihu ja elu tarwidust ja toidust rohkesti ja iga päew annab; ja kõige häda ja kurja eest hoiab ja kaitseb; ja seda kõik teeb tema isalikust jumalikust armust ja heldusest, ja ei mitte seepärast, et mina seda wäärt ehk teeninud olen. Selle eest on minu kohus teda kiita, tänada, teenida, ja tema sõna kuulda. See on tõesti tõsi.

Tõine õpetus.

Lunastamisest.

Mina usun Jeesuse Kristuse, Jumala ainusiündinud Poja, meie Issanda sisse, kes on saadud Pühast Waimust, ilmale toodud neitsist Mariast, kannatanud Pontsiuse Pilatuse all, risti löödud, surnud ja maha maetud, alla läinud põrgu hauda, kolmandal päewal jälle üles tõusnud surmusest, üles läinud taewa, istub Jumala, oma kõigewägewama Issa paremal käel, säält tema tuleb kohut mõistma elawate ja surmude pääle.

Mis see on?

Mina usun, et Jeesus Kristus, tõsine Jumal, omast Issast igaweste sündinud, ja ka tõsine inimene, neitsist Mariast ilmale toodud, minu Issand on, kes mind, ära kadunud ja hukka mõistetud inimese, on päästnud ja lunastanud, kõigest patust, surmast ja kuradi wäest, ei mitte kulla ega hõbedaga, waid oma püha kalli werrega ja oma ilmasüüta kannatamise ja surmaga; et mina tema oma pidin olema, tema riigis tema all elama ja teda teenima igaweses õiguses, wagaduses ja õndsuses, nõnda kui tema on üles tõusnud surmusest, elab ja walitseb igaweste. See on tõesti tõsi.

Kolmas õpetus.

Pühitsemine.

Mina usun Püha Waimu sisse, üht püha ristikogudust, pühade osasaamist, pattude andeksandmist, liha üles tõusmist ja igawest elu. Amen.

Mis see on?

Mina usun, et mina omast meelest ja wäest mitte ei wõi Jeesuse Kristuse, oma Issanda, sisse uskuda, ega tema juure saada; waid Püha Waim on mind ewangeliumi läbi kutsunud, oma annetega walgustanud, õige usu sees pühitsetud ja hoidnud; nõnda kui tema kõik püha ristikogudust maa pääl kutsub, kogub, walgustab, pühitseb ja Jeesuse Kristuse juures õige ja ainu usu sees hoiab; sessamas ristikoguduses tema minule ja kõigile usklikkudele iga päew kõik patud rohkestes andeks annab, ja wiimisel päewal mind ja kõik surunud üles äratab, ja minule, kõigi usklikkudega Kristuses, igawese elu annab. See on tõeste tõsi.

Kolmas päätiik.

Püha Meie Isa palwe.

Meie Isa, kes sa oled taewas, pühitsetud saagu sinu nimi, sinu riik tulgu, sinu tahtmine sündigu, kui taewas, nõnda ka maa peal, meie igapäewast leiba anna meile tänapäew, ja anna meile andeks meie wõlad, kui meie andeks anname oma wõlglastele, ja ära saada meid mitte kiusatuse sisse, waid päästa meid kurjast ära; sest sinu päralt on riik ja wägi ja auu igaweste. Amen.

Esimesed palwe sõnad.

Meie Isa, kes sa oled taewas.

Mis see on?

Sumal tahab meid feeläbi armulikult kutsuda, et meie peame uskuma teda meie õige Isa ja meid tema õiged lapsed olewat; et meie julgeste ja kindla lootusega teda peame paluma, nõnda kui armsad lapsed oma armast isa paluwad.

Esimene palwe.

Pühitsetud saagu sinu nimi.

Mis see on?

Sumala nimi on küll iseenesest püha; aga meie palume sessinases palwes, et ta ka meie juures saaks pühitsetud.

Kuidas sünnib see?

Kui Sumala sõna selgeste ja puhtaste õpetatakse ja meie ka pühaste kui Sumala lapsed seda mööda elame; seks aita meid, armas taewane Jsa! Aga kes tõist wiisi õpetab ja elab, kui Sumala sõna õpetab, see ei pühitse mitte meie seas Sumala nime; Kelle eest hoiab meid, armas taewane Jsa!

Teine palwe.

Sinu riik tulgu.

Mis see on?

Sumala riik tuleb küll ilma meie palweta iseenesest, aga meie palume sessinases palwes, et ta ka meie juure tuleks.

Kuidas sünnib see?

Kui taewane Jsa oma Püha Waimu meile annab, et meie tema püha sõna tema armu läbi usume, ja Sumala meele pärast elame siin ajalikul ja sääli igaweste.

Kolmas palwe.

Sinu tahtmine sündigu, kui taewas, nõnda ka maapääl.

Mis see on?

Sumala hää ja armuline tahtmine sünnib küll ilma meie palweta, aga meie palume sessinases palwes, et ta ka meie juures sünniks.

Kuidas sünnib see?

Kui Sumal tõik kurja nõuu ja tahtmist rikub ja keelab neid, kes meid ei taha lasta Sumala nime pühitseda ega tema riiki meie juure tulla, kui on kuradi, maailma ja meie liha tahtmine; waid kinnitab ja hoiab meid kindlaste omas sõnas ja usus meie otsani; see on tema armuline ja hää tahtmine.

Neljas palwe.

Meie igapäewast leiba anna meile tänapäew.

Mis see on?

Sumal annab igapäewase leiba küll ilma meie palweta tõigile kurja inimestele, aga meie palume sessinases palwes, et tema meile, annaks seda mõista ja tänuga wastu wõtta meie igapäewast leiba.

Mis on igapäevane leib?

Kõik, mis meie ihu toiduseks ja ülespidamiseks tarvis läheb; söömine, joomine, riided, kingad, koda, maja, põld, weised, raha, wara, waga abitaasa, waga lapsed, waga pere, waga ja truud ülemad, hää walitsus, hää ilm, rahu, terwis, auus elu, hääd sõbrad, truud naabrid ja muud niisugused asjad.

Wiies palwe.

Ja anna meile andeks meie wõlad, kui meie andeks anname oma wõlglastele.

!Mis see on?

Meie palume seßsinases palwes, et taewane Jsa mitte ei tahaks waadata meie pattude pääle ega nende pärast meile seda teelda, mis meie palume; sest meie ep ole seda mitte wäärt, mis meie palume, ega pole seda ka mitte teeninud; waid tema tahaks seda meile kõit armust anda, sest et meie igapäew palju pattu teeme ja küll selget nuhtlust teenime; siis tahame meie ka südamest andeks anda ja hääle meelel hääd teha neile, kes meie wastu eßiwad.

Kuues palwe.

Ja ära saada meid mitte kiusatuse sisse.

!Mis see on?

Jumal ei kiusa küll kedagi, aga meie palume seßsinases palwes, et Jumal meid tahaks hoida ja üles pidada, et kurat, maailm ja meie liha meid ei peta ega saada ebausiu, meeleäraheitmise ja mõne muu juure patu ja häbi sisse; ja kui meid seega peaks kiusatama, et meie kummatagi wiimselt ära wõidame ja wõimust saame.

Seitsmes palwe.

Waid päästa meid kurjast ära.

!Mis see on?

Meie palume seßsinases palwes kui ühel hoobil, et taewane Jsa meid tahaks päästa kõigesugusest ihu ja hinge, waranduse ja auu kahjust; ja wiimaks, kui meie surma tunnise tuleb, õndsja otsja meile anda ja armuga seßsinasest hädaorust enese juure taewa wõtta.

Wiimsed palwe sõnad

Sest sinu pärast on riik ja wägi ja au igaweste. Amen.

!Mis on aamen?

See on, et mina pean kindlaste uskuma, et taewane Jsa meie palwed heldeste on wastu wõtnud ja kuulnud; sest et tema ise meid on käskinud nõnda paluda ja tõutanud, et tema meid tahab kuulda. Amen, aamen, see on: jah, jah, see peab tõesti nõnda sündima.

Meljas päätüff.

Püha ristimise sakrament.

I. Mis on ristimine?

Ristimine ei ole mitte paljas wesi, waid niisugune wesi, mis Jumala käsus on seatud ja Jumala sõnaga ühte pandud.

Mis Jumala sõna see on?

Kui meie Issand Jeesus Kristus ütleb Mattuse raamatu wiimses päätükis: Minge ja tehke jüngriks kõik rahwad, neid ristides Isa ja Poja ja Püha Waimu nime sisse.

II. Mis annab ehk saadab ristimine?

Tema saadab pattude andeksandmist, päästab ära surmast ja kuradist, ja annab igawest õndsust kõigile, kes usuvad, nõnda kui Jumala sõna ja tõutused kuulutawad.

Misugused on need Jumala sõnad ja tõutused?

Kui meie Issand Jeesus Kristus ütleb Markuse raamatu wiimses päätükis: Kes usub ja keda ristitakse, see peab õndsaks saama; aga kes ei usu, seda peab hukka mõistutama.

III. Kuidas võib wesi nii suuri asju teha?

Wesi ei tee seda tõesti mitte, waid Jumala sõna, mis weega ja wee juures on, ja usk, mis sedasama Jumala sõna wee sees usub; sest ilma Jumala sõnata on wesi paljas wesi, ja ei mitte ristimine; aga Jumala sõnaga on ta ristimine, see on üks eluwesi täis armu ja uuesündimise pesemine Püha Waimu sees, kuidas püha Paulus ütleb Tiituse raamatu kolmandas päätükis:

Jumal on meid õndsaks teinud uuesündimise pesemise ja Püha Waimu uuendamise läbi, keda tema on wälja walanud meie pääle rohkestes Jeesuse Kristuse, meie õnnis-tegija, läbi, et meie, tema armu läbi õigeks tehtud, igawese elu pärijaks pidime saama lootuse järele; see on tõsine sõna.

IV. Mis tähendab niisugune wee ristimine?

See tähendab, et wana Adam meie sees igapäewase kahetsemise ja patustööormise läbi peab ära uputatud saama ja surema, kõige pattude ja kurja himudega, ja igapäew jälle ette tulema ja üles tõusma uus inimene, kes õiguses ja puhtuses Jumala ees peab igaweste elama.

Kus see on kirjutatud?

Püha Paulus ütleb omas raamatus, Rooma rahwale kirjutatud, kuendas päätükis:

Meie oleme Kristusega maha maetud ristimise läbi surma sisse, et otsegu Kristus on üles äratatud surmuisst Isa auu läbi, meie ka nõnda peame uues elus käima.

Viies pätiüff.

Püha altari sakrament.

I. Mis on altari sakrament?

See on meie Issanda Jeesuse Kristuse tõsine ihu ja veri, leiwa ja wiina all meile ristirahwale süüa ja juua, Kristuse enese seatud.

Kus see on kirjutatud?

Nõnda kirjutawad pühad ewangelistid: Matteus, Markus, Luukas ja püha Paulus:

Meie Issand Jeesus Kristus sel ööl, kui teda ära anti, wõttis leiwa, tänas, murdis ja andis oma jüingritele ja ütles: „Wõtke, jöoge, see on minu ihu, mis teie eest antakse; seda tehke minu mälestuseks!“

Selsamal kombel wõttis tema ka karika pärast õhtu-jöömaaga, tänas ja andis oma jüingritele ja ütles: „Wõtke ja jooge kõik säält seest; seesinane karikas on uus seadus minu weres, mis teie eest ära walatakse pattude andeksandmiseks; seda tehke, nii mitu korda, kui teie sest joote, minu mälestuseks!“

II. Mis tähendab see seejugu seest jöömise ja joomise?

Seda näitawad meile need sõnad: „Mis teie eest antakse ja ära walatakse pattude andeksandmiseks“; see on, et meile sakramendis pattude andeksandmist, elu ja õndsust nende sõnade läbi antakse; sest kus pattude andeksandmist on, sääl on ka elu ja õndsust.

III. Kuidas võib ihulik jöömine ja joomine niisugusid suuri asju teha?

Jöömine ja joomine ei tee seda tõeste mitte, waid need sõnad: „Mis teie eest antakse ja ära walatakse pattude andeksandmiseks“; need sõnad on ihuliku jöömise ja joomisega ühes ülem asi sakramendis; ja kes neidsamu sõnu usub, sel on, mis nemad tunnistawad: pattude andeksandmine.

IV. Kes wõtab auuaste seesinase sakramendi vastu?

Paastuda ja ihu poolest ennaft walmistada, on küll üks kaunis wäljaspidine kumbe; aga see on dieti ja hästi walmistatud, kes neid sõnu usub: „Mis teie eest antakse ja ära walatakse pattude andeksandmiseks“; aga kes neid sõnu ei usu, ehk takkpidi mõtleb, see ep ole mitte wäärt ega hästi walmistatud, sest see sõna: „teie eest“ nõuab selgeid usklikka südameid.

Jõululaul.

Oh lapsed, nüüd tulge ja tõttakem siit
Kõik Betlemma, kuulma sääl inglite wiit!

Sääl sõimesse heitis üks lapsuke end,
See on meie Issand ja on meie wend.

Nüüd heinte pääl hingab, kel taewas ja maa.
Wõiks südames pehmemalt hingata ta!

Ta wäljal, kuis kõlab sääl inglite keel:
„Auu kõrges, all rahu ja rahwast hää meel!“

Waike öö.

Waike öö, püha öö!

Wilgub ju tähte wöö.

Inglid ilmuvad taewa all,

Laulawad: „Auu olgu Jumalal,

Rahwale rahu ja rõõm!“

Waike öö, püha öö!

Lõpetud päewa iöö.

Üksi Betlemma wälja pääl

Kõlab karjaste laulu häääl:

„Kristus on süündinud meil!“

Waike öö, püha öö!

Radunud patu öö.

Inglid seisawad sõime ees,

Karjaste filmad on rõõmu wees.

Issanda päew on tuln'd!

Piibli salmid.

1. Laske lapsukesed minu juurde tulla ja ärge keelge neid mitte, sest niisuguste päralt on Jumala riik.
2. Waata, Issanda kartus, see on tarkus, ja kurjast ära lahkuma, see on mõistus.
3. Jehoowa! Jehoowa! üks halastaja ja armuline Jumal, pitameelega ja rikas heldusest ja tõest.
4. Õigus tõstab rahwa kõrgeks; aga patt on rahwale tagedaks asjaks.
5. Tark poeg rõõmustab isa; laga halb inimene ei pane oma ema miksigi.
6. Kes ei hooli õpetusest, põlgab oma hinge ära; aga kes noomimist võtab kuulda, see saab targa südamega kätte.
7. Selle mälestus, kesõdige on, jääb õnnistamiseks, aga õelate nimi mädaneb ära.
8. Kes oma maad harib, see saab leiba küll; aga kes tühje asju taga ajab, sel ep ole meelt peas.
9. Kes tarkadega ümber käib, see saab targaks, aga kes halpide seltsi heidab, sellele tuleb paha lugu.
10. Kes kehwa peale armu heidab, see laenab Jehoowale, ja see tasub tema kätte, mis ta head teinud.
11. Auus nimi on kallim kui rikkus, ja arm on parem kui hõbe ja kuld.
12. Õnsad need, kes puhtad südamest; sest nemad peavad Jumalat nägema.

Palwed.

Hommiku palwe.

Sinu nimek ärkan üles,
Sulle laulan kiitust ka:
Kanna mind sel päewal süles,
Dnista mind armuga.
Sina minu Jeesuke,
Mina Sinu lapsuke!

M. Körber.

Söögi palwe.

a) Enne söömist.

Kõikide filmad lootwad Sinu peale, Issand, ja Sina annad neile nende rooga omal ajal. Sa teed lahti oma helde käe, ja täidab kõik, mis elab, heameelega. Amen.

b) Pärast söömist.

Tänage Issandat, sest tema on hea, ja tema heldus tekitab igaweseks ajaks. Amen.

Õhtu palwe.

Wõta mind Su tiiva alla,
Helde, kallis Jeesuke;
Minu peale armuist wala
Dma Waimu rohkeste!
Ole Sina minuga,
Kui ma lähen hingama!

M. Körber.

Lugema õpetajale.

Meie mõtleme. Teised ei tea meie mõtteid.

Mõtted avaldame meie sõnadega kõnes ehk kirjas. Kõne on sõnadest kokku seatud, sõnad — silpidest, silbid — häälikuteest. Kõnes kuuleme hääli, häälikuid; kirjas näeme kirjamärgisid ehk tähti. Häälikuid kirjutame tähtedega.

Kui ma „a“ näen, siis on ta täht; kui ma „a“ kuulen, siis on ta häälik.

Lugemine on see, et meie häälikuteest tähtede järele sõnad kokku seame ja neid wälja ütleme.

Kirjutamine on see, et meie tähtedest häälikute järele sõnad kokku seame ja kirja paneme.

Sellest on näha, et lugemine ja kirjutamine kitsas ühenduses on ja ikka käsitäes peawad käima. Sellepärast — loe ja kirjuta!

Lugemise suurem kunst ongi siis see, et sa oskad häälikuid ruttu sõnadesse ühendada ja sõnu häälikuteks lahutada. Üks pilk sõna pääle — ja sa pead teadma, mitu häälikut selles sõnas on ja misjugused nad on.

Lugema õpetamise juures tuleb järgmisi tingimisi tähele panna:

1. Ütle lapsele sõna aegamööda wenitades selge häälega ette, nii et iga häälik kuulda on, kuid siisgi üksikud häälikud lahutamata jääwad; näit. onu, — aga mitte: o n u.

2. Pääle selle lahuta see sõna ja küsi: a) Misjugused häälikud on selles sõnas? b) Mis on esimene, teine, kolmas . . . wiimane häälik? c) Mitu neid on?

3. Lase lapsel üksikutest tuttawatest häälikuteest etteütlemise järele sõnad kokku seadida. Rasulik on siin liikuma aabitša tähti pruukida.

Mis loetud on, seda peab ka kirjutama. Kes nimetatud kolme punkti järele teeb, jõuab kindlasti sihile.

Teeme proowi!

§ 1 meie raamatust tuleb lapsele järgmist wiisi kätte õpetada:

Näita õppijale esimest pilti ja küsi: Rudas karjub laps? Õppija teeb häält, nagu laps karjub.

Beikesed lapsed karjuvad ju mitmet wiisi, sellepärast annavad ka õppijad mitmesugusid wastusi. Teeb õppija sedasama häält „ua“, siis seleta edasi; teeb ta aga teist häält, siis küsi:

Kudas karjub see laps pildi pääl? — Õppija ei tea.

Ütle: See laps karjub „ua“.

Õppija peab seda häält järele tegema.

Nüüd küsi: Mitmesugust häält on siin kuulda?

Õppija: kahesugust — u a.

Nüüd ütle: neid häälti „u“ ja „a“ nimetatakse häälikuteks.

Siis küsi: Mis on esimene häälik lapse karjumises „ua“ (sõnas „ua“)?

Mis on teine? — Mitu häälikut on siis sõnas „ua“?

Misjugune sõna saab weel neist häälikuteist? (au).

Misjugune häälik on sõnas „au“ esimene? teine?

Nüüd ütle: häälikuid kirjutatakse ja trükitakse „tähtedega“. See siin täht „u“, ja see — täht „a“; (näita „u“ ja „a“ pildi kõrwal).

Nüüd loe sõna „ua“ ja kirjuta.

Nii-sama tuleb sõnadega „ui“, „ae“, „õe“ teha, mis teiste piltide all on.

Teise pildi juures ütle: Karjane uikab „ui“. Kolmanda juures: Mees hõikab „ae“. Teine mees wastab „õe“.

Üleüldse on tähele panna, et esiteks need sõnad peavad wõetama, mis pildi all on.

Nüüd oleks weel kasulik õppijale ütelda:

1. Kõik sõnad on üksikuteist häälikeist koos, mida häälikuteks nimetatakse;

2. Kõik häälikud kirjutatakse tähtede läbi. Mis sa kuuled, on häälik, mis sa näed, on täht.

Siis tee weel järgmisi harjutusi.

Ütle „a“ ja küsi: mis see on?

Õppija: häälik „a“. Näita tähte „a“ ja küsi, mis see on? Õppija: täht „a“. — Nii samuti tee „u“ga ja pärast poole „i“ ning teiste häälikutega.

§ 2 tuleb nii õpetada:

Küsi: mis pilt see on? — Õppija: „õun“.

Siis küsi: Misjugused häälikud on sõnas „õun“?

Õppija: õ u n.

Mis on esimene häälik sõnas „õun“? Mis on teine?

Mis on kolmas?

Mitu häälikut on siis sõnas „õun“?

Mis oli viimane häälik?

Siis näita piltide wahel tähte „n“ ja ütle: see on täht „n“ (mitte „en“).

Loe raamatust sõna „õun“ trüki järele ja kirja järele.

Küsi: Misjugune sõna saab weel häälikuteft õ u n, kui nende korda muuta? (nõu). Kirjuta: nõu.

Müüd ütle: „nina“, „nui“. Õppija kordab neid, ja siis tulewad needjamad küsimised: mis on esimene häälik, teine, kolmas, viimane. Siis tuleb nende sõnade kirjutamine. Pärast tuleb terve tükk lugeda ja ette ütlemise järgi üles kirjutada.

Wäga kasuline abinõuu lugema õppimise juures on „liituv aabits“. Tema abil on kerge häälikuid sõnadets kokku seadida. Kleebi liitwa aabitsa tähed papi wõi paksu paberi pääle, lõika siis kõik tähed ükifikult joone järele wälja ja mõnujad mänguasjad on walmis: ühe nimi on „a“, teise nimi „e“ j. n. e. Igakord tulewad ainult tuttawad tähed wälja lõigata. Tüki lõpul wõta kõik need tähed, mis juba tuttawad on ja lase nendest laua pääle mitmesugused sõnad kokku seadida. Näit.: siin on tähed i, a, e, n, n, o, u, sea neist sõnad „onu“, „naene“, „nui“ j. n. e. kokku.

Magu näete, on igas tükkis esimeses sõnas tndmata häälik sõna lõpul ja tuttawad sõna algusel. Wiendamast § pääle wõib terane laps juba ise õppida. Pilt näitab terve sõna; esimesed häälikud on tuttawad. Wõtame nüüd tuttawad häälikud ära, siis jääbgi uus häälik järele.

Selles raamatus on wiis jagu. Kõige tähtsamad nendest on I. ja II. jagu. Neid peab pärast lugemist ka kirjutama, wõimalifikult ette ütlemise järele. III. ja IV. jagu wõib soowi järele kirjutada. I. jagu peab tingimata juhatusse järele kätte õpetatama, muidu ei ole täit edu loota.

Kui üks jagu läbi on, siis peab seda kordama. Iga päew peab üks S ära õpitama.

Õpeta korralikult, siis õpib ka kõige halvem pää selle raamatu järele ühe talwega lugema ja kirjutama.

Miks meie nõnda õpetame, aga mitte wana weerimise wiisi?

Igal asjal on oma nimi. Aga nimi ei ole mitte asi ise. Häälikutel on ka nimed:

häälik	nimi	häälik	nimi	häälik	nimi
a	= a	j	= jot	r	= er
b	= be	k	= ka	ś	= eś
d	= de	l	= el	t	= te
e	= e	m	= em	u	= u
g	= ge	n	= en	w	= we
h	= ha	o	= o	ä	= ä
i	= i	p	= pe	ö	= ö

Lugemise juures tuleb häälikuid lugeda, aga mitte nende nimesid.

Wanaaegse weerimise juures pruugiti häälikute nimesid; näit.: „ka=a=en=a“ pidi „kara“ tähendama, mis ju ilma-asjata waw oli ja asja palju raskemaks tegi. Sellepärast jäägu weerimine koguni wälja.

10 kásku lugema õpetojale.

1. Ütle sõna, mis pilt näitab, aegamööda, selgeste wälja!
2. Lahuta see sõna häälikuteks!
3. Loe raamatust ja kirjuta!
4. Pruugi liikwa aabitsa tähti!
5. Weerimine jäägu maha!
6. Kirjuta kõik piltide nimed üles!
7. Katsju kergemaid piltisid joonistada!
8. Kõik küsimised, mis raamatus trükitud on, tulewad kirjalikult wastata! Näit.: §§ 9, 10, 62, 64.
9. Mis loetakse sellest peab arusaadama, enne ei tohi edasi minna!
10. Igapäew üks S, iga jagu korrata!

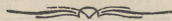
üfs = ford = üfs.

1	ford	1	on	1	1	ford	2	on	2	1	ford	3	on	3
2	"	1	"	2	2	"	2	"	4	2	"	3	"	6
3	"	1	"	3	3	"	2	"	6	3	"	3	"	9
4	"	1	"	4	4	"	2	"	8	4	"	3	"	12
5	"	1	"	5	5	"	2	"	10	5	"	3	"	15
6	"	1	"	6	6	"	2	"	12	6	"	3	"	18
7	"	1	"	7	7	"	2	"	14	7	"	3	"	21
8	"	1	"	8	8	"	2	"	16	8	"	3	"	24
9	"	1	"	9	9	"	2	"	18	9	"	3	"	27
10	"	1	"	10	10	"	2	"	20	10	"	3	"	30

1	ford	4	on	4	1	ford	5	on	5	1	ford	6	on	6
2	"	4	"	8	2	"	5	"	10	2	"	6	"	12
3	"	4	"	12	3	"	5	"	15	3	"	6	"	18
4	"	4	"	16	4	"	5	"	20	4	"	6	"	24
5	"	4	"	20	5	"	5	"	25	5	"	6	"	30
6	"	4	"	24	6	"	5	"	30	6	"	6	"	36
7	"	4	"	28	7	"	5	"	35	7	"	6	"	42
8	"	4	"	32	8	"	5	"	40	8	"	6	"	48
9	"	4	"	36	9	"	5	"	45	9	"	6	"	54
10	"	4	"	40	10	"	5	"	50	10	"	6	"	60

1	ford	7	on	7	1	ford	8	on	8	1	ford	9	on	9
2	"	7	"	14	2	"	8	"	16	2	"	9	"	18
3	"	7	"	21	3	"	8	"	24	3	"	9	"	27
4	"	7	"	28	4	"	8	"	32	4	"	9	"	36
5	"	7	"	35	5	"	8	"	40	5	"	9	"	45
6	"	7	"	42	6	"	8	"	48	6	"	9	"	54
7	"	7	"	49	7	"	8	"	56	7	"	9	"	63
8	"	7	"	56	8	"	8	"	64	8	"	9	"	72
9	"	7	"	63	9	"	8	"	72	9	"	9	"	81
10	"	7	"	70	10	"	8	"	80	10	"	9	"	90

10 ford 10 on 100, 10 ford 100 on 1000.

Tiikuv aabits.

(Kleebi see leht papi pääle ja lõika tähed joone järele välja).

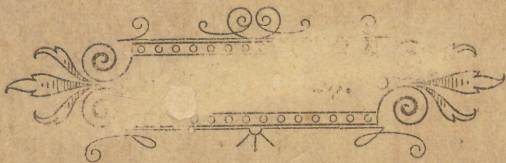
a	a	a	a	b
b	d	d	e	e
e	g	g	h	h
i	i	i	j	j
f	f	f	l	l
l	m	m	m	n

Siikuv aabits.

(Kleebi see leht papi pääle ja lõika tähed joone järele välja).

u	u	v	v	v
p	p	r	r	s
š	š	š	t	t
t	u	u	u	u
w	w	ä	ä	ö
ö	ö	ö	ü	ü

A-14396

Sõnluks ilmub J. Karlsson'i raamatukaupluse kirjastusel
tähtis andis:

Laste Kalewipoeg,
kirjutanud kooliõpetaja Th. Uustalu.

